

Géza Pálffy

(Institut za povijest Mađarske akademije znanosti, Budimpešta)

IZVANREDAN IZVOR O ZEMLJOPISNIM ZNAJNIMA UGARSKO-HRVATSKE POLITIČKE ELITE 16. STOLJEĆA

Popis ugarskih i slavonskih gradova, utvrda i kaštela koji su između 1526. i 1556. dospjeli u turske ruke, sastavljen za staleže Njemačko-Rimskog Carstva

UDK: 94(497.5:439)(083)''15''

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 28. 7. 2013.

Rad donosi izdanje i povijesnotopografsku analizu jedinstvenog dokumenta iz zbirke *Reichstagsakten* u *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* u Beču: popis 262 grada, utvrde i kaštela koje su Osmanlije osvojili u Ugarskoj i Slavoniji između Mohačke bitke (1526.) i 1556. godine. Uz to se rekonstruirala povijesna pozadina te mogući izvori toga iznimno vrijednog dokumenta.

Ključne riječi: utvrde, zemljopisno znanje, politička elita, Ugarska, Slavonija, Osmansko Carstvo, Sveto Rimsko Carstvo

Izniman izvor o ugarskim i slavonskim utverdama iz 1556. godine¹

Početkom 1990-ih godina, istražujući povijest protuturskoga graničarskoga obrambenoga sustava u 16. i 17. stoljeću, počeo sam skupljati različite popise utvrda unutar ugarsko-hrvatskoga obrambenoga sustava pograničnih utvrda novouspostavljenog u 1530-im godinama. Radi se o popisima koji donose podatke o utverdama, o brojnome stanju njihovih branitelja i isplaćenim im plaćama te njihovim materijalnim potrebama. Godine 1995. na njemačkom sam jeziku priopćio dva takva izvora koji su bili izrađeni 1576. i 1582. godine

¹ Izvor za izradu ove studije jest u najnovije vrijeme objavljena knjiga pod naslovom *Deutsche Reichstagsakten* za godinu 1556/1557. (*Deutsche Reichstagsakten. Reichsversammlungen 1556–1662. Der Reichstag zu Regensburg 1556/1557.* I–II. Bearb. Josef Leeb, München, 2013.), koju je za tisak priredio dr. Josef Leeb. Bez njegove pomoći i ondje priopćenih podataka to ne bi bilo moguće, pa mu i ovim putem svesrdno zahvaljujem na nesebičnosti i višemjesečnoj suradnji.

za potrebe njemačkoga carevinskoga staleškoga sabora radi privole staleža da izglasuju što veću pomoć za obranu od Turaka (Türkenhilfe).² Te popise koji nabrajaju više od 160 manjih ili većih pograničnih utvrda na području od Jadranskoga mora do granice Erdelja (Transilvanije) od tada su na svoju veliku radost često koristili kako mađarski i hrvatski, tako i srednjoeuropski povjesničari i arheolozi, istraživači fortifikacija. Dapače, kritičko izdanje izvora iz 1582. godine u novije je vrijeme objelodanjeni aktualni svezak serije Deutsche Reichstagsakten objavio prvenstveno se oslanjajući na publicirano mađarsko izdanje.³ Međutim, popisi tvrđava istodobno imaju veliko značenje i za sastavljanje mađarskih regionalnih i županijskih topografija utvrda, koje su se proteklih godina pojavile u lijepome broju.

Ovaj bi rad želio dodatno učvrstiti suradnju povjesničara, arheologa i istraživača fortifikacija. Premda su dosadašnja istraživanja jedva obraćala pozornost na to, valja znati kako se, s ciljem izglasavanja što veće materijalne pomoći, za njemačke carevinske i austrijske pokrajinske staleže - koji uglavnom nisu puno znali o situaciji i odnosima u Hrvatskoj i Ugarskoj - o novome ugarsko-hrvatskom sustavu pograničnih tvrđava nisu sastavljali samo i jedino popisi. Staleže je bečko vojno vrhovništvo počevši od 1560.–1570-ih godina na carskim saborima susljedno obavještavalo o turskim provalama usmjerenim na ugarska i austrijska područja, štoviše su za njih napravljeni čak i posebni zemljovidi o novoizgrađenome graničnom obrambenom sustavu. No, učinkovitim sredstvom uvjeravanja redova i staleža mogla su se pokazati pisma u Gornjoj Ugarskoj službujućega slavnoga njemačkoga vojskovođe Lazarusa Freiherra von Schwendija i njegovih kolega kapetana, koja govore o stanju na ugarskom bojištu, ili pak izvješća carigradskih poklisara carske obitelji Habsburg.⁴ Teško da je bečko vojno čelništvo moglo slične „stručne

² Géza Pálffy: A magyarországi és délvideki végvárrendszer 1576. és 1582. évi jegyzékei, *Hadtörténelmi Közlemények* 108 (1995), br. 1. 114–185. Usp. s novijom hrvatskom stručnom literaturom: Sanja Lazanin – Nataša Štefanec: Habsburg Military Conscription and Changing Realities of the Triplex Confinium (16th-18th Centuries), u: *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*, ur. Drago Roksandić–Nataša Štefanec, Budapest, 2000., 91–116. i Nataša Štefanec: *Država ili ne. Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, Zagreb, 2011. passim.

³ *Deutsche Reichstagsakten. Reichsversammlungen 1556–1662. Der Reichstag zu Augsburg 1582.* I–II. Bearb. Josef Leeb, München, 2007., II. 754–760.: Nr. 189.

⁴ Usp. Géza Pálffy: *The Kingdom of Hungary and the Habsburg Monarchy in the Sixteenth Century*, Boulder, Colorado–Wayne, New Jersey–New York, 2009. 89–94. i isti: Ein „altes Reich“ an der Peripherie des Alten Reiches: Das Ungarische Königreich und das Heilige Römische Reich im 16. und 17. Jahrhundert (Eine Skizze), u: *Geteilt – Vereinigt: Beiträge zur Geschichte des Königreichs Ungarn in der Frühneuzeit (16.-18. Jahrhundert)*, ur. Krisztián Csaplár–Degovics – István Fazekas, Berlin, 2011., 65–97., odnosno isti: An 'Old Empire' on the Periphery of the Old Empire: The Kingdom of Hungary and the Holy Roman Empire in the Sixteenth and Seventeenth Centuries, u: *The Holy Roman Empire, 1495–1806: A European Perspective*, ur. R. J. W. Evans – Peter H. Wilson, Leiden–Boston, 2012., 259–279.

materijale” podnijeti carevinskim saborima prije rađanja novoga sustava pograničnih obrambenih tvrđava, dakle prije sredine 1560-ih godina. Stoga je tada, osim nabiranja većih turskih vojnih operacija,⁵ jedan od glavnih argumenata za dobivanje pomoći u borbi protiv Turaka bilo informiranje o broju od strane Osmanlija osvojenih tvrđava na bojišnici u Ugarskoj i Hrvatskoj, čime se ujedno saborima predočavala i sve bliža opasnost od neprijatelja.

Ovakvih je izvora, doduše, nastalo puno manje nego kraljevskih popisa utvrda,⁶ a među njima se svojim značenjem izdvaja popis podnesen regensburgškome carevinskom saboru 1556. godine, pa se stoga nadam da on može biti vrijedan izvor za sve srednjoeuropske (poglavito mađarske, hrvatske, srpske i rumunjske) kastelologe ili istraživače utvrda. S jedne strane, po mojim saznanjima ovakav izvor još nikada nije ugledao svjetlo dana u državama Panonske nizine, pa je zato njegovo objelodanjivanje opravdano (u cjelovitom opsegu vidi u Prilogu). S druge pak strane popis, kako to govori i njegov naslov, obuhvaća razdoblje od okruglo trideset godina, dakle je uzeo u obzir sve gradove, utvrde i kaštele u Ugarskoj, Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji koji su izgubljeni nakon pogibije kralja Ljudevita II. na Mohačkom polju 29. kolovoza 1526. godine, a koje su još pamtili i sastavljači izvora iz 1556. godine. S treće strane, popis nabroja 262 utvrde i naselja, što je broj koji sam po sebi zaslužuje pozornost, jer se naime, prema sačuvanome najranijem tiskanom zemljovidu Mađarske, na slavnoj karti *secretariususa* Lazara (Ingolstadt, 1528) u cijeloj Panonskoj nizini može iščitati „samo” peterostruko više, odnosno 1270 naziva naselja.⁷ S četvrte strane, među popisanimima postoji više no jedna utvrda ili kaštel koje se, i unatoč bogatoj mađarskoj i hrvatskoj literaturi o povijesti fortifikacija, topografijama utvrda i različitim bazama podataka o nazivima naselja, ipak nije moglo s potpunom sigurnošću identificirati, a još manje lokalizirati.⁸ Stoga se opravdano postavlja pitanje

⁵ Vidi primjerice upravo iz 1556. godine, u sklopu nastavka ovdje priopćenoga izvora, popise sultanskih i manjih turskih vojnih operacija između 1526. i 1556. godine: „*Bella et expeditiones Turcicae praesente imperatore Turcarum post mortem faelicissimae memoriae regis Ludovici.*” i „*Particulares expeditiones factae per praefectos Turcicos.*” Österreichisches Staatsarchiv, Wien [u nastavku ÖStA Wien]; Haus-, Hof- und Staatsarchiv [HHStA], Reichshofkanzlei, Reichstagsakten [RK RTA] Fasc. 40., unfoliiert, odn. Leeb, 2013., 1175–1177.

⁶ Jedan popis koji sadrži nekoliko desetaka pograničnih mjesta s tvrđavama izgubljenima u razdoblju od 1551. do 1566. godine: Staatsarchiv [u nastavku StA] Nürnberg, Ansbacher Reichstagsakten (Rep. 136.) Bd. 40. Nr. 19.

⁷ *Lazarus Secretarius. The First Hungarian Mapmaker and His Work*, ur. Lajos Stegena, Budapest, 1982., i Katalin Plihál – Antal Guszlev: *A Lázár térkép települései*, <http://lazarus.elte.hu/~guszlev/lazar/> (vrijeme preuzimanja: 10. ožujka 2013.), te najnovije Katalin Plihál: *A Tabula Hungariae... Ingolstadt, 1528 térkép és utóélete az eddigi és a jelenlegi kutatások tükrében*. Budapest, 2013.

⁸ Za identificiranje naselja navedenih u popisu koristio sam se sljedećom literaturom: Gjuro Szabó, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb, 1920.; *Enciklopedija Jugoslavije*.

tko je i na temelju kakvih informacija 1556. godine mogao sastaviti jedan ovako opsežan popis, čije bi sastavljanje bez prethodnih detaljnih priprema bilo teško čak i istraživačima u 21. stoljeću.

Okolnosti nastanka popisa utvrda

Popis utvrda su na regensburgškom carevinskom saboru 3. rujna 1556. godine predložili izaslanici tzv. donjoaustrijskih pokrajina (*niederösterreichische Länder*, to jest Gornje i Donje Austrije, Štajerske, Koruške i Kranjske) i to prema redoslijedu spomenutih pokrajina: Christoph Jörger, Georg von Perkheim, Moritz Freiherr von Racknitz, Hans Jakob von Greiseneck i Anton Freiherr von Thurn und zum Kreuz. Njih su 11. ožujka zajednički delegirali poslanici pet donjoaustrijskih pokrajina i Gorice koji su od siječnja do ožujka te godine vijećali u Beču,⁹ te su im sukladno običajima toga doba dali vjero-dajnice (*Kredenz*) i napatuk (*Instruktion*) za carevinsko vijeće. To se među inim dogodilo i s ciljem da se dobije što znatnija materijalna pomoć, kako bi

sv. 3. Dip-Híd, Zagreb, 1958.; Josip Adamček – Ivan Kampuš, *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Zagreb, 1976.; Csaba Csorba, A magyarországi végvárak adattára, u: *Magyarországi végvárak a XVI–XVII. században (Tanulmányok)*, ur. Sándor Bodó – Jolán Szabó, Eger, 1983., 39–47.; *Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén*, 1–2. sv. ur. Ferenc Maksay, Budapest, 1991.; József Dénes: Horvátország és Szlavónia várai a 16–17. században, u: *Végvárak és régiók a XVI–XVII. században*, ur. Tivadar Petercsák – Jolán Szabó, Eger, 1993., 211–234.; Milan Kruhek: *Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb, 1995.; Tibor Koppány: *A középkori Magyarország kastélyai*, Budapest, 1999.; Pál Engel: A török dúlások hatása a népességre: Valkó megye példája. *Századok* 134 (2000) br. 2., 267–321.; *Magyarország a középkor végén. Digitális térkép és adatbázis*, CD-ROM, ur. Pál Engel, Térinformatika: László Kollányi – Ágnes Sallay, Budapest, 2001.; Nenad Močanin: *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine*, Slavonki Brod, 2001.; Dragutin Feletar – Tomislav Đurić: *Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Zagreb–Samobor, 2002.; Mirko Marković: *Slavonija. Povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Zagreb, 2002.; Kálmán Magyar – Gyula Nováki: *Somogy megye várai a középkortól a kuruc korig*, Kaposvár, 2005.; Csaba Baráz et al.: *Heves megye várai az őskortól a kuruc korig*, Budapest–Eger, 2009.; Filip Škiljan: Graditeljska baština zapadne Slavonije nestala u 19. i 20. stoljeću, *Scrinia Slavonica* 9 (2009), 183–220.; Ákos Karczag – Tibor Szabó: *Erdély, Partium és a Bánság erődített helyei. Várak, várkastélyok, városfalak, templomvárak, barlangvárak, sáncok és erődítmények a honfoglalástól a 19. század végéig*, Budapest, 2010.; *Építészeti a középkori Dél-Magyarországon. Tanulmányok*, ur. Tibor Kollár et al., Budapest, 2010.; *Magyar helységnevé-azonosító szótár*, ur. György Lelkes, 3. proő., popr. izd., Budapest, 2011., kao i www.varak.hu (datum preuzimanja: 10. ožujka 2013.). Pored nabrojanih radova, za lociranje tvrđava koje se danas nalaze na području Hrvatske na više sam mjesta uspješno koristio napise Branka Nadila objavljene u časopisu *Građevinar*, koji su objavljeni i na internetu u prijevodu nedavno iznenada preminuloga Józsefa Szataneka i dopunjena mnogim korisnim podacima. Posebno zahvaljujem povjesničarima Richárdu Horváthu, Tiboru Neumannu i Tamásu Pálosfalviju, te istraživačima utvrda Józsefu Dénesu, Tiboru Szabóu i Józsefu Szataneku za nesebičnu pomoć u identificiranju i lociranju tvrđava.

⁹ Stülz, Jod[ok]: Ausschustag der fünf niederösterreichischen Lande in Wien 1556. *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen* 8 (1852), 155–173.

turska osvajanja što su sve više prijetila njihovim pokrajinama bila zaustavljena na području Ugarske i Hrvatske. Zbog toga je popis utvrda predstavljao privitak vjerodajnica i naputaka, koji su predstavnici pojedinih carevinskih staleža sljedećih dana, od 4. do 6. rujna, uglavnom sami za sebe prepisivali. Time se može protumačiti da je ovaj izvor – kako to objašnjavam u Prilogu – ostao sačuvan u brojnim tadašnjim prijepisima na području od Beča preko Münchena, Stuttgarta i Berlina sve do Augsburga ili Nürnberga.

Zbog nepoznavanja ugarskih zemljopisnih relacija, pisari su često pogrešno pisali nazive naselja pri čemu su tijekom prijepisa u pojedinim primjercima izostavljena imena nekoliko tvrđava ili su pak zamijenjena, odnosno u većoj ili manjoj mjeri napisana u drukčijem redosljedju.

Nastojanja austrijskih izaslanika izražena u Regensburgu u cijelosti su polučila uspjeh jer su carevinski redovi pružili tzv. brzu pomoć protiv Turaka (*eilende Türkenhilfe*) za 1557.–1558. godinu, što je bila najznačajnija dotadašnja materijalna potpora: 16 tzv. “rimskih mjeseci”,* dakle je za pomoć u borbi protiv Osmanlija ukupno izglasovano više od 2 000 000 rajnskih florena.¹⁰ Taj je iznos bio više nego dva i pol puta veći od tadašnjega godišnjega prihoda vladara teritorijalno okljaštrenoga Ugarskoga Kraljevstva.¹¹ Na tragu te činjenice popis izgubljenih tvrđava je – naravno, zahvaljujući i učinkovitome regensburškom nastupu austrijskih poklisara i bečkoga vojnoga vrhovništva – postalo materijal koji je iz pozadine vršio značajan utjecaj. U ovome uspjehu su isto tako važnu ulogu imali izaslanici Ugarskoga sabora, i to varadinski biskup Franjo Forgách (1556.–1567.) koji je na carevinskom saboru održao jedan od svojih najboljih govora,¹² komornik Petar Macedóniai (1553.–1560.) te komorski savjetnik Juraj Hosszútóthy (1557.–1589.).¹³

* Njem. *Römermonate*. Izvanredni porez za izdržavanje vojske u Svetom Rimskom Carstvu. (Op. ur.)

¹⁰ Rauscher, Peter: Kaiser und Reich. Die Reichstürkenhilfen von Ferdinand I. bis zum Beginn des „Langen Türkenkriegs“ (1548–1593). In: *Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert*. Hrsg. Friedrich Edelmayer–Maximilian Lanzinner–Peter Rauscher. München–Wien, 2003. 45–83., ovdje: 62.

¹¹ Kenyeres, István: Die Einkünfte und Reformen der Finanzverwaltung Ferdinands I. in Ungarn. In: *Kaiser Ferdinand I. Ein mitteleuropäischer Herrscher*. Hrsg. Martina Fuchs–Teréz Oborni–Gábor Ujváry. Münster, 2005. 111–146., ovdje: 138–146.

¹² Pongrácz Sörös: Forgách Ferencz élete. *Századok* 30. (1896) 519–541., 634–648., ovdje: 523–524.

¹³ *Magyar Országgyűlési Emlékek történeti bevezetésekkel / Monumenta comitialia regni Hungariae*. III. (1546–1556.) Prir. Vilmos Fraknói. Budapest, 1876. [u nastavku MOE III.] 492–493.; Nicolaus Isthvanfi: *Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV*. Coloniae Agrippinae, 1622. 381. i *Humanista történetírók*. Prir. Péter Kulcsár. Budapest, 1977. 708–709. (vlastiti opis Franje Forgácha).

Znajući gore navedeno, možemo 11. ožujka 1556. držati *ante quem* nadnevkom nastanka popisa utvrda. Budući da se u naslovu izvora navodi tada tekuća godina („*usque ad annum praesentem 1556*”), vrijeme sastavljanja popisa može se dalje suziti na prva dva i pol mjeseca te godine (1. siječnja – 11. ožujka). To potvrđuje i sadržaj popisa. U njemu se, naime, već u znatnom broju spominju što veće što manje utvrde (Kaposújvár, Korotna, Babócsa itd.) i naselja u Južnom Zadunavlju koja su u rujnu 1555. zauzele postrojbe budimskog Tojgun-paše (1553.-1556.) (vidi Prilog 170.–177.). Vrijeme nastanka izvornog primjerka popisa možemo još više suziti ako znamo da su – kako su to u prvoj polovici ožujku priopćili svojim izaslanicima – donjoaustrijski pokrajinski delegati 22. siječnja u Beču održali prvu zajedničku sjednicu (*Ausschußlandtag*).¹⁴

Imajući u vidu da su u to vrijeme, naime od 1. do 25. siječnja 1556. godine, u Požunu ugarski redovi održavali zemaljski sabor¹⁵ – na kojemu je od 10. siječnja pa do kraja rada te skupštine osobno sudjelovao i kralj Ferdinand I.¹⁶ – čini nam se logičnim pomisliti da su opsežni popis tvrđava na zahtjev vladara, njegova vojnoga stožera, ili pak na zasjedanje sabranih austrijskih redova sastavili članovi ugarske političke elite koji su se okupili u novoj unutarnjopolitičkoj prijestolnici. (Na žalost, nije nam poznat imenoslov osoba koje su se te godine pojavile na saboru). Tu pretpostavku osnažuje činjenica da su redovi u svome odgovoru na kraljev ekspoziciju sredinom siječnja požurivali ne samo veći vojni pohod protiv Turaka u Ugarskoj uz pomoć država i pokrajina kojima vlada kralj Ferdinand, nego su posebno isticali značajne gubitke tvrđava navedenih u našem izvoru, prije svega onih koje su izgubljene prethodnih godina. U ispravi stoji: *post alias complures clades, Maiestate Sua absente acceptas*, [1552:] *Vesprimium cum aliis plaerisque arcibus, ac nonmulto post Themeswar, Lyppa, Solymos, Zolnock multaequae aliae munitiones cum inferiori regni parte, proximo quoque anno* [1554:] *Fylleck, novissime* [1555:] *vero Kaposwywar, Babolcha, Korothna cum illis aliis locis, nemine resistente, in potestatem hostium devenerunt*.¹⁷ Budući da se u tom tekstu izdvojene utvrde dijelom podudaraju s „tvrđavama”, „utvrđenim naseljima” i „drugim mjestima” koja su zastupljena u ovdje publiciranom popisu, odnosno budući da su redovi potom svoju argumentaciju odmah nastavili upućivanjem na pripremani carevinski sabor (*licet autem spes sit Sacram Maiestatem Suam, uti benigne offert, tempestive ab Imperialibus Comitibus, quo nunc iter parat,*

¹⁴ Stülz, 1882. 159.

¹⁵ MOE III. 480–493.

¹⁶ Anton von Gévay: *Itinerar Kaiser Ferdinand's I. 1521–1564*. Wien, 1843. bez oznake stranica, i MOE III. 482., 492.

¹⁷ ÖStA Wien, HHStA Ungarische Akten (Hungarica) [u nastavku: Hungarica], Comititalia Fasc. 378. Konv. B. 1542–1548. fol. 109–123., ovdje: fol. 112r. Izdanje: MOE III. 454.: Nr. XII.

reversurum esse...), bilo bi opravdano vjerovati da su originalni primjerak našega izvora sastavili predstavnici ugarske političke elite potkraj siječnja 1556. na Požunskom saboru.

Premda se ne može isključiti mogućnost da je već koncem siječnja 1556. možda pripremljena neka osnovna verzija ili predložak izvora, ipak držimo vjerojatnijim da – barem njegova konačna verzija – ipak nije sastavljena za vrijeme Požunske dijete. Da se to doista dogodilo, onda bi s jedne strane detaljan odgovor jamačno upućivao na jedan tako važan dokument koji bjelodano podupire njihovo mišljenje. S druge strane su u gornjem nabranjanju zastupljene samo tvrđave izgubljene u razdoblju od 1552. do 1555. godine, dok su u našem popisu barem jednako važnu ulogu dobila i mjesta koja su Turci zauzeli u periodu između 1520. i 1540-ih godina. S treće pak strane, ako naručitelj ili naslovnik nije bio sam kralj Ferdinand za vrijeme saborovanja, nego su to kasnije bili delegati donjoaustrijskih pokrajina koji su se sastali na savjetovanje u Beču, onda unatoč međusobnoj blizini Beča i Požuna ne smatramo zamislivim da se od 22. do 25. siječnja u cijelosti moglo dogoditi naručivanje i sastavljanje ovako detaljnoga popisa tvrđava. Naposljetku, a to je i najvažnije, mislimo da popis tvrđava izgubljenih u periodu između 1526. i 1556. godine nije nastao sam od sebe. Ukratko sumirajući možemo kazati: austrijski redovi ili kralj Ferdinand mogli su već potkraj siječnja 1556. zamoliti glavne predstavnike ugarskih redova da sastave popis tvrđava, a konačan primjerak toga popisa mogao je za potrebe pet donjoaustrijskih pokrajina biti sastavljen u Beču početkom ožujka iste godine.

Iako naše pretpostavke možemo dokazati samo na posredan način, ipak je previše znakovitih podudarnosti da sastavljanje konačne verzije izvora, pripremljene na temelju pretpostavljenih stanovitih predradnji, ne vezujemo za prve dane ožujka. S jedne strane su u Beču 2–3. ožujka 1556. austrijski, mađarski i hrvatski savjetnici kralja Ferdinanda I. stavili na papir i nacrt sustava kraljevskih pograničnih tvrđava koje su se u obliku velike kifle protezale na području od Jadranskog mora pa sve do Gyule.¹⁸ S druge strane je istodobno, na vladarovu zapovijed, u interesu učinkovitije obrane granica sastavljen

¹⁸ ÖStA Wien, HHStA Hungarica, Allgemeine Akten [u nastavku AA] Fasc. 76. Konv. A. fol. 16–37., odnosno jedan drugi primjerak: Steiermärkisches Landesarchiv, Graz [StLA Graz]; Landschaftliches Archiv [Laa. A.] Antiquum XIV. Militaria, Sch. 936. [Militärrechnungen] 1556. 03. 02., unfoliiert. Sumiranje s tabličnim prikazom: Géza Pálffy: The Origins and Development of the Border Defence System against the Ottoman Empire in Hungary (Up to the Early Eighteenth Century). In: *Ottomans, Hungarians, and Habsburgs in Central Europe: The Military Confines in the Era of the Ottoman Conquest*. Ed. Géza Dávid–Pál Fodor. Leiden–Boston–Köln, 2000. 3–69., ovdje: 26–27. Usp. novije Isti: The Habsburg Defense System in Hungary Against the Ottomans in Sixteenth Century: A Catalyst of Military Development in Central Europe. In: *Warfare in Eastern Europe, 1500–1800*. Ed. Brian J. Davies. Leiden–Boston, 2012. 35–61.

detaljan popis onih obrambenih tvrđava na području od Jadrana do obala Dunava u kojima će ubuduće biti smještene graničarske straže. U međuvremenu je temeljito raspravljeno pitanje na koji je način potrebno osnažiti pojedine tvrđave te ih opskrbiti vojnom opremom i vojnim materijalom kako bi se mogle uspješnije oduprijeti „vječnom neprijatelju”.¹⁹ S treće se pak strane spomenuto zajedničko zasjedanje donjoaustrijskih pokrajina upravo tada približavalo svome završetku, što je olakšalo suradnju ondje nazočnih austrijskih i ugarsko-hrvatskih vojnih stručnjaka. I na koncu, tada su se odvijale pripreme za ustrojavanje Dvorskoga ratnoga vijeća koje je uspostavljeno sredinom studenoga.²⁰ Dakle su početkom ožujka 1556. godine u Beču bili istovremeno prisutni tadašnji najiskusniji ugarski i strani poznavatelji ugarskoga i hrvatskoga sustava obrane granica unutar Habsburške Monarhije. Njima je važna zadaća mogla biti ne samo upoznavanje s popisom tada aktualnih i ubuduće od strane graničara branjenih graničnih utvrđenja, sastavljenoga po nalogu vladara i austrijskih pokrajinskih delegata, nego i s gradovima, utvrdama i kaštelima izgubljenim od početka vladanja kralja Ferdinanda, dakle u prethodnih trideset godina.

O zemljopisnim spoznajama mađarske političke elite sredinom 16. stoljeća

Dok su nacrti aktualnih i planiranih sustava kraljevskih utvrda i prikazi brojnoga stanja stražara sastavljeni na njemačkom jeziku, dotle je popis tvrđava koje su Turci osvojili sastavljen na latinskom jeziku. To nedvojbeno dokazuje da, za razliku od izrade prethodnih popisa, u čemu su važnu ulogu imali i štajerski, kranjski, koruški i donjoaustrijski visoki časnici na službi u Hrvatsko-slavonskoj krajini i u Ugarskoj vojnoj granici, većinu sudionika u sastavljanju našega izvora treba tražiti u redovima ugarske političke elite, jer je, naime, službeni jezik u Ugarskom kraljevstvu sve do 1844. godine bio latinski jezik, kako u političkom životu, tako i u upravi i u sudstvu. Sastavljači popisa tvrđava su, dakle, općenito potjecali iz istih onih krugova koji su ranije sudjelovali i na Požunskom saboru i koji su vjerojatno već poduzeli određene predradnje u izradi ovih popisa. Naravno, poslije ovoga se odmah nameće pitanje tko je od njih nazočio skupu u Beču održanom u ožujku 1566. godine.

Na našu sreću, na njemačkom jeziku sastavljeni popis tvrđava prikazuje sustav onih pograničnih utvrda koje će ubuduće biti branjene oružanom stražom te pritom poimenično nabraja imena savjetnika koje je radi sastavljanja popisa u Beč pozvao kralj Ferdinand, i to kako Mađare, tako i strane stručnjake

¹⁹ ÖStA Wien, HHStA Hungarica AA Fasc. 76. Konv. A. fol. 40–63. és StLA Graz, Laa. A. Antiquum XIV. Sch. 936. [Militärrechnungen] 1556, unfoliiert.

²⁰ Stülz, 1882. 172–173.

za pitanja obrane Ugarske vojne granice i Hrvatsko-slavonske krajine.²¹ Prema njemu, prvih su dana ožujka, tijekom sastavljanja navedenih popisa, vladaru i redovima austrijskih zemalja podrobne savjete davale sljedeće osobe:

- Toma Nádasdy (1498.–1562.), palatin Ugarskog kraljevstva (1554.–1562.),
- Nikola Zrinski (Miklós Zrínyi, 1508.–1566.) hrvatsko-slavonski ban (1542.–1556.),
- Franjo I. Batthyány (1497.–1566.), bivši hrvatsko-slavonski ban (1525.–1533.), vremešan ali vrlo utjecajan velikodostojnik,
- Franjo Tahi (Ferenc Tahy, 1516.–1573.), slavonski velmoža, bivši prekodunavski oblasni kapetan (1553.–1554.) i ugarski kraljevski konjušar (1553.–1573.),
- Luka Sekelj (Lukács Székely, u njemačkoj inačici Lukas Zäkl), đurđevački, prodavički i koprivnički kapetan,
- Ehrenreich von Königsberg, bivši zamjenik glavnog vojnog zapovjednika Ugarske (*Oberstfeldhauptschaftsleutnant in Ungarn*), budući prvi predsjednik Dvorskog ratnog vijeća (1556.–1560.),
- Georg von Wildenstein, koji je u više navrata privremeno bio opunomoćeni glavni vojni zapovjednik (*Oberstfeldhauptmann der kroatischen und slawonischen Grenzen*) (1543.–1545., 1555.) i *Feldmarschall* (1555.) Hrvatsko-slavonske vojne krajine, te napokon
- Ivan Lenković (Hans Lenkowitzsch), 1. ožujka ponovno imenovani²² kapetan Hrvatsko-slavonske vojne krajine (*Oberst der alten und neuen kroatischen bzw. slawonischen Grenzen*, 1556.–1567.).

Ne možemo isključiti niti mogućnosti da su u sastavljanju popisa tvrđava na latinskome jeziku osim njih sudjelovali i drugi ugarski političari. Tih su, naime, tjedana iz redova ugarske crkvene i svjetovne elite u Beču dokazivo boravili ostrogonski nadbiskup i glavni kancelar (1553.–1568.) Nikola Oláh (1493.–1568.), ugarski kraljevski tajnik Ivan Liszthy (†1578.), kao i spomenuti nekadašnji regensburgški izaslanik Petar od Macedonije (Péter Macedóniai),²³ a gotovo sigurno

²¹ ÖStA Wien, HHStA Hungarica AA Fasc. 76. Konv. A. fol. 40r. és StLA Graz, Laa. A. Antiquum XIV. Sch. 936. [Militärrechnungen] 1556, unfoliiert.

²² ÖStA Wien, Kriegsarchiv, Sonderreihe des Wiener Hofkriegsrates, Bestellungen Nr. 35. i StLA Graz, Laa. A. Antiquum XIV. Militaria, Kronologische Reihe, Schuber 1556/1. 11.04.1556, Wien.

²³ Oláh: Magyar Országos Levéltár, Budapest; Magyar Kamara Levéltára, Magyar Kamara regisztraturája, Litterae ad cameram exaratae 1556: Nr. 30. (14. ožujka), odn. Oláh i Liszthy: Archív Mesta Košice, Košice; Collectio Schwartzbachiana Nr. 1770. (15. ožujka);

su tamo bili i podkancelar Juraj Drašković (1556.–1560.), đurski (Győr) biskup i povjesničar Pavao Gregorijanec (Pál Gregoriánczy, 1554.–1565.), odnosno varaždinskim biskupom u kolovozu imenovani Franjo Forgách, inače drugi izaslanik upućen u Regensburg. Stoga je moguće da su i oni pomogli pri preciziranju popisa tvrđava. Dakle, možemo zaključiti da iz redova najodličnijih članova Ugarskoga vijeća (*Consilium Hungaricum*), predvođenoga palatinom, u vrijeme nastanka izvora u Beču nisu boravili tek državni sudac Andrija Báthory (1554.–1566.) koji je tada boravio u Gornjoj Ugarskoj te tavernik Gabro Perényi (1554.–1557.).

Nakon svega rečenoga ostaje bez odgovora samo pitanje na temelju kakvih informacija su ugarski savjetnici u ožujku 1556. u Beču sastavili svoj popis. To nam je pitanje izuzetno zanimljivo s više aspekata. S jedne strane – kao što sam već natuknuo – ni na temelju sveukupne mađarsko–hrvatske literature o povijesti utvrdâ nije se uspjelo do kraja točno identificirati ili locirati svako mjesto. S druge su se strane prije 1556. godine o Mađarskoj ili o Dunavskoj nizini pojavili tek vrlo malobrojni tiskani zemljovidi koji često u značajnoj mjeri ponavljaju jedne te iste podatke (*secretarius* Lazar, 1528.; Giacomo Gastaldi, 1546.; Andrea Vavassore, 1553.; Giacomo Gastaldi, 1553.), ali na njima nije prikazan veći dio naselja iz popisa tvrđava.²⁴ Zemljovid Ugarskog kraljevstva (*REGNI HVNGARIAE DESCRIPTIO VERA*) bečkoga dvorskoga liječnika i povjesničara Wolfganga Laziusa (1514.–1565.), sastavljen na deset listova – odnosno barem njegov do danas sačuvani tiskani primjerak – svjetlost dana ugledao je upravo u godini nastanka našega izvora.²⁵ S treće strane,

Macedóniai: ÖStA Wien, Allgemeines Verwaltungsarchiv, Finanz- und Hofkammerarchiv, Hofkammerarchiv [u nastavku AVA FHKA HKA], Hofzalamtsbücher Bd. 12. fol. 231r–v. (4. ožujka).

²⁴ Bez želje za iscrpnošću: *Descriptio Hungariae. Magyarország és Erdély nyomtatott térképei 1477–1600.* Priir. Tibor Szathmáry. Fusignano, 1987.; *Descriptio Croatiae. Hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata.* Tekst: Mirko Marković. Zagreb, 1993. i Lajos Szántai: *Atlas Hungaricus. Magyarország nyomtatott térképei 1528–1850.* I–II. köt. Budapest, 1996. passim, odn. na zemljovidu Katalin Plihál: Magyarország Giacomo Gastaldi „La vera descrizione di tutta la Ungheria...”. *Cartographica Hungarica* 6. (1998) 2–8.

²⁵ Eugen Oberhummer – Franz R. von Wieser: *Wolfgang Lazius: Karten der österreichischen Lande und des Königreichs Ungarn aus den Jahren 1545–1563.* Innsbruck, 1906. 37–48. i Tafel 14–19.; János Tardy: Néhány adalék a Lazius személyére és Magyarország-térképeire vonatkozó megállapításokhoz. *Geodézia és Kartográfia* 30. (1978) br. 6. 452–458.; Pál Hrenkó: Lazius magyarországi térképei. *Geodézia és Kartográfia* 31. (1979) br. 4. 276–287. i br. 5. 362–367., poglavito 277–284.; Katalin Plihál: Egy „ismeretlen” Wolfgang Lazius térkép. *Geodézia és Kartográfia* 41. (1989) br. 3. 200–203.; Júlia Papp: „Vitézül védjétek a nemzetet.” Wolfgang Lazius nagy Magyarország-térképének Szűz Mária-, Szent István- és Szent László-ábrázolásáról. *Ars Hungarica* 30. (2002) br. 1. 25–48.; u novije vrijeme Árpád Papp-Váry: Magyarország története térképeken. 2. izd. Budapest, 2005. 84–85.; Petra Svatek: *Wolfgang Lazius als Kartograph. Eine Analyse seiner Karten in Bezug auf die Werke anderer Kartenmacher des 16. und 17. Jahrhunderts.* I–II. Univ. Diss. Wien, 2005.; Ista: Wolfgang Lazius. Leben und Werke eines Wiener Gelehrten des 16. Jahrhunderts. *Wiener*

i poznatiji tadašnji opisi država (prije svih poznati sastavak Nikole Oláha pod nazivom *Hungaria*, nastao 1536. godine²⁶) spominju tek manji djelić tvrđava nabrojanih u popisu.²⁷ Na koncu, ovo pitanje ima temeljno značenje i glede zemljopisnih spoznaja kojima je raspolagala ugarska političko-vojna elita sredinom 16. stoljeća. Naročito stoga što je u novije vrijeme Enikő Csukovits svratila pozornost na to da je već u kasnom srednjovjekovlju na mađarskom kraljevskom dvoru poznavanje zemljopisnih i upravnih prilika u državi bilo puno temeljitije nego što su to pretpostavljala ranija povijesno-zemljopisna istraživanja.²⁸

Prilikom sastavljanja popisa tvrđava ugarski i strani savjetnici predvođeni palatinom Tomom Nádasdyjem mogli su se osloniti na više raznih izvora. U povjesničara prije svega pozornost izaziva mogućnost korištenja različitih poreznih popisa (ponajprije županijskih popisa poreza *dicae*) koji su iz toga vremena sačuvani u priličnom broju,²⁹ tim prije što je 1490. i tajnik rimskoga kralja Maksimilijana - koji je slično Ferdinandu I. na Ugarsku gledao izvana - mislio da na temelju izvora financijske uprave ugarska riznica najbolje poznaje državu.³⁰ Iako bi se to moglo pretpostaviti, ipak nam je teško zamislivo da je početkom ožujka 1556. palatin iz požunske pismohrane Ugarske komore donio u Beč i potom pregledavao porezne popise tvrđava. Osim toga naš popis u većem dijelu obuhvaća područja u kojima su uslijed turskih osvajanja 1530–1540-ih godina tek u manjoj mjeri sastavljeni popisi poreza *dicae*, a i njihovo bi proučavanje jamačno zahtijevalo duže vremensko razdoblje.

No, istodobno se sa sigurnošću može ustvrditi – a to je prava novost u povijesti mađarske, austrijske i hrvatske kartografije – da su se sastavljači po-

Geschichtsblätter 61. (2006) Heft 1., 1–22. i Katalin Plihál: *Magyarország legszebb térképei 1528–1895*. Budapest, 2009. 20–23.

²⁶ Olahus, Nicolaus: *Hungaria – Athila*. Ed. Colomannus Eperjessy–Ladislaus Juhász. Budapest, 1938.

²⁷ Usp. László Hadrovics: Die „Hungária” von Nikolaus Oláh (1536) und die Landesbeschreibungen über Ungarn im 16. und 17. Jahrhundert. In: *Landesbeschreibungen Mitteleuropas vom XV. bis XVII. Jahrhundert. Vorträge der 2. internationalen Tagung des „Slawenkomitees” im Herder-Institut Marburg a. d. Lahn, 10–13. November 1980*. Hrsg. Hans-Bernd Harder. Köln–Wien, 1983. 165–181. i István Fodor: *Oláh Miklós Hungariája. Egy eddig ismeretlen kézirat és a magyar nyelvi adatok tanulságai*. Budapest, 1990.

²⁸ Enikő Csukovits: Ismerték-e a késő középkor magyar udvarban az összes megyét. In: *Aktualitások a magyar középkorkutatásban. In memoriam Kristó Gyula (1939–2004)*. Ur. Márta Font – Tamás Fedeles – Gergely Kiss. Pécs, 2010. 93–120. Usp. u svezi najranijega mađarskoga zemljovidna o ophodnji granica još i: Andrea Kiss: Study on the historical geography of the first extent perambulation sketch from the Carpathian Basin. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* 19. (2002.) 127–141.

²⁹ Adamček–Kampuš 1976. i Maksay 1991.

³⁰ Csukovits, 2010. 106.

pisa služili već spomenutim Laziusovim zemljovidom Ugarske ili vjerojatnije njegovim do danas nepoznatim rukopisom (možebitno tiskanim) koji je sadržavao raniju verziju karte. To s jedne strane lijepo potvrđuje da su u Laziusovoj tiskanoj verziji zemljovida gotovo bez izuzetka nabrojane tvrđave u Srijemskoj, Bačkoj i Vukovskoj županiji koje su 1556. već desetljećima bile pod turskom vlašću. Čitatelj može u Prilogu pratiti taj trag usporedbom našega izvora i popisa imena na Laziusovu zemljovidu. S druge strane, postoje neka naselja, primjerice „*Custosfoka*”, smješteno nasuprot Titelu, na sutoku rijeka Tise i Begeja, koje osim na Laziusovu zemljovidu, doduše u obliku „*Kwstos Laka*” (224.), od polovice 16. stoljeća do danas prepoznajemo isključivo u ovdje objelodanjenome popisu tvrđava. Na koncu su sastavljači popisa prikazali naselja u dobro preglednim skupinama, ali ne po vlastelinstvima ili poreznim okruzima, nego kao manje ili veće zemljopisne regije, i to poimence kako slijedi:

- 1.) Sjeverna Bosna [1–8.],
- 2.) Požeška županija [9–38.],
- 3.) Podravina i Posavina, prije svega Srijemska, Vukovska, Virovitička i Križevačka županija [39–136.],
- 4.) područje Zadunavlja pod turskom okupacijom, koje je sukladno tadašnjem središnjem prostornom načelu iz Beča nazvano *Citra Danubium*, napose županije Baranja, Tolna, Šomođ, Fejer, Piliš i Ostrogon [138–195.],
- 5.) područje između Dunava i Tise u širem zemljopisnom smislu, sjeverno od Bačke, Bodroške i Čongradske županije sve do osvojenih tvrđava u županijama Nógrád i Heves [196–220.], te napokon
- 6.) područje preko Tise (Tiszántúl), s izgubljenim teritorijem oko Tamiša (Temesköz) i područjem oko rijeke Moriš (Maros), dakle naselja u županijama Temes, Torontál, Arad, Csanád, Krassó i Zaránd [221–262.].

Istodobno, međutim, poseban problem predstavlja činjenica da se u današnjem obliku sačuvani Laziusov zemljovid prema dopuštenju Ferdinanda I. sigurno pojavio tek 1556. godine, jer se, naime, na njemu datum izdavanja može pročitati čak na dva mjesta. Budući da nam nije poznat točan datum tiskanja zemljovida te godine, ostaje otvoreno pitanje jesu li pri sastavljanju popisa ugarski stručnjaci koristili već objelodanjeno djelo ili pak jednu njegovu prethodnu verziju u rukopisu. Više čimbenika govori u prilog potonjega. S jedne strane je to činjenica na koju su upozorila i dosadašnja istraživanja,³¹ da je, naime, temeljna verzija Laziusova zemljovida 1552.–1553. godine jamačno već bila dovršena. To potvrđuju i natpis koji stoji na sredini zemljovida i

³¹ Hrenkó 1979. 283–284.; *Descriptio Hungariae* 1987. 116.; Árpád Papp-Váry 2005. 84.

na kojemu se može pročitati 1552. godina, kao i podaci iz životopisa dvadeset i jednoga poimenično navedenoga ugarskog stručnjaka-sudionika u sastavljanju zemljovida. Među njima se nalazi primjerice i ime Pavla Istvánffyja, oca poznatoga povjesničara (Nikola Istvánffy), koji je preminuo početkom travnja 1553., te humanističkoga premeta Pavla Bornemisze (Abstemius) i to kao vesprimskoga biskupa, iako je on koncem svibnja 1553. već bio imenovan erdeljskim biskupom. Do te verzije zemljovida ili pak do neke vrste njegova „pomoćnoga imenoslova naselja” mogli su u Beču lako doći palatin Nádasdy ili pak netko od spomenutih mađarskih crkvenih velikodostojnika iz kruga Laziusovih poznanika.

S druge je strane očevidno da se u popisu tvrđava ime tvrdog grada Požege (Pozsegavár) spominje u dva navrata (9: *Posga* i 14: *Posgawar*), dok se na Laziusovu zemljovidu ono pojavljuje samo jednom. Ista ta specifičnost uočljiva je također i na zemljovidu Ugarske koji je 1570. izradio Niccolò Angielini.³² On je bio podrijetlom iz Milana i prema novim je istraživanjima dokazivo kako nikada nije boravio u onodobnoj Požeškoj županiji osvojenoj od Turaka.³³ Razvidno je da je naselja na tome području na svoj zemljovid kopirao s neke druge geografske karte. Možda baš s one verzije Laziusova državnoga zemljovida koju su u rukopisu (ili pak u tiskanom izdanju koje je danas izgubljeno) ugarski savjetnici koristili u rano proljeće 1556. godine... S treće strane, na isto to upućuje i činjenica da se na Angielinijevoj mapi, odnosno njoj prethodećim hrvatsko-slavonskim zemljovidima,³⁴ doduše u njemačkom obliku (*HERZOGTVRN*) također spominje utvrda koje nema na Laziusovu zemljovidu, ali je na našoj listi možemo pronaći u mađarskoj verziji naziva (37: *Herczeg Fijtornija*). Svi ti podaci čine vjerojatnijim da su ugarski savjetnici početkom ožujka 1556. u Beču za sastavljanje popisa tvrđava koristili (i) jedan zemljovid Ugarske u rukopisu koji je jamačno poznavao, dapače i koristio Wolfgang Lazius pri izradi svoje tiskane mape, a čiji imenoslov nam je poznat iz državnoga zemljovida Niccolò Angielinija.

³² Usp. Hans Brichzin: Eine Ungarnkarte von Nicolaus Angielus, sowie Grund- und Aufrisse ungarischer Festungen aus dem Jahr 1566 im Sächsischen Hauptstaatsarchiv zu Dresden. Teil I. *Cartographica Hungarica* 2. (1992) 39–43. [sam zemljovid nalazi se na vanjskoj omotnici časopisa], Teil II. Isto, 4. (1994) 12–18., Teil III. Isto, 5. (1996) 8–11., odn. Zsolt Török: Angielini Magyarország-térképe: az 1570-es évekből. *Cartographica Hungarica* 8. (2004) 2–7.

³³ Géza Pálffy: *Die Anfänge der Militärkartographie in der Habsburgermonarchie. Die regelmäßige Kartographische Tätigkeit der Burgbaumeisterfamilie Angielini an den kroatisch-slavonischen und den ungarischen Grenzen in den Jahren 1560–1570. / A haditérképészeti kezdetei a Habsburg Monarchiában. Az Angielini várépítész-familia rendszeres térképészeti tevékenysége a horvát–szlávón és a magyarországi határvidéken az 1560–1570-es években.* Budapest, 2011. poglavito 25–28.

³⁴ Glede ovoga vidi detaljno: Isto. 33–40. i zemljovidi Nr. II–III.

U pogledu tvrđava koje su se 1556. nalazile blizu tada aktualne granice s Turcima, a napose u Požeškoj, Križevačkoj i Šomodskoj županiji, popis utvrda sastavljen od strane palatina Nádasdyja i njegovih suradnika donosi puno detaljniji imenoslov od bilo kojega tadašnjega tiskanoga ili u rukopisu sačuvanoga zemljovida Ugarske ili Vojne krajine, jer sadrži gotovo dvostruko više utvrda nego te karte. Sve to nedvojbeno upućuje na zaključak da su se savjetnici pri sastavljanju popisa oslanjali i na svoja osobna, često vrlo temeljita zemljopisna i zavičajna znanja, iako naravno u popisima nisu zastupljene sve utvrde, kašteli i druga utvrđena mjesta u tim županijama što su poznati na temelju povijesno-arheoloških istraživanja iz kasnoga srednjega vijeka. Poznavajući karijere vojnika-političara dokazano okupljenih u Beču, ne trebamo se čuditi tome izvrsnome poznavanju situacije.

S jedne strane su palatin Nádasdy, Franjo Batthyány i Franjo Tahy u županiji Križevačkoj (Körös), nekada najvećoj županiji srednjovjekovne Ugarske, u ranije vrijeme posjedovali manja ili veća vlastelinstva (primjerice Nádasdy, 84.: Velika, mađ. Velike; Batthyány, 94.: Kreštelovac, mađ. Kristallóc, 105.: Garignica - danas Berek 72.: Svibovec, mađ. Szvibovec, ili 133.: Voćin, mađ. Atyina; Tahy, 64: Kloštar Podravski, mađ. Gorbonok), koja su nazvana po mjestima zastupljenima i u popisu. S druge su pak strane čast hrvatsko-slavonskoga bana obnašali: Franjo Batthyány skoro jedno desetljeće (1525.–1533.), a poslije njega godinama Nádasdy (1537.–1539.), te na koncu Nikola Šubić Zrinski (Miklós Zrínyi) koji je bio ban skoro desetljeće i pol (1542.–1556.), uključujući i vrijeme kada je sastavljan popis. Njima je, dakle, bilo takoreći „u malome prstu” poznavanje zemljopisnih odnosa u Slavoniji, smještenoj između Drave i Save, a o čemu svjedoče kako njihove karijere, tako i njihova sačuvana korespondencija.³⁵ Oni su naravno, pored toga, kao daljnji izvor mo-

³⁵ Daljnja novija literatura o tome: Nádasdy: Szabolcs Varga: Nádasdy Tamás horvát-szlavón bánsága (1537–1539). *Századok* 144. (2010) br. 4. 793–822.; Batthyány: Die Rolle der Familie Batthyány in der Grenzverteidigung gegen die Osmanen im 16. und 17. Jahrhundert. In: *Podravina: Časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 8. (2009.) broj 16. 73–88. i u vezi sa slavonskom karijerom njegova oca, Baltazara I.: Tamás Pálosfalvi: Grebeni Hermanfi László alnádor. Egy tekintélyes szlavón köznemesi politikus pályaképe. I–II. *Századok* 141. (2007.) br. 4. 843–877. i 142. (2008.) br. 2. 267–313.; Zrínyi: József Bessenyei: Szigetvári Zrínyi Miklós. In: *A Zrínyiek a magyar és a horvát történelmében*. Ur. Sándor Bene – Gábor Hausner. Budapest, 2007. 67–86., Géza Pálffy: Hrvatsko-mađarska obitelj Zrinski u aristokraciji Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i Habsburške Monarhije. In: *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Čakovcu 6. i 7. listopada 2010./ *Political, Cultural and Social Activities of the Zrinskis and Frankopans in Croatia. Conference proceedings from the scientific conference held in Čakovec on 6 and 7 October 2010*. Gl. ur. Juraj Kolarić. Čakovec, 2011. 77–89. i Isti: Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji). In: *Susreti dviju kultura: Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*. Zbornik radova. Ur. Sándor Bene – Zoran Ladić – Gábor Hausner. Zagreb, 2012. 117–163.; odn. Hrvoje Petrić: Zrínyi Miklós horvát-szlavón báni tevékenysége (1542–1556) – különös tekintettel a Dunántúlra. In:

gli koristiti i putopise te povijesne radove njihovom staležu pripadajućih spomenutih humanističkih crkvenih velikodostojnika (Nikola Oláh, Pavao Gregorijanec itd.) ili pak od strane potonjih možebitno ranije prikupljene podatke zemljopisnoga karaktera.³⁶ Međutim, ne možemo isključiti ni mogućnost da su im od pomoći bili popisi izgubljenih tvrđava sastavljeni za neki od carevinskih sabora ili za koju drugu prigodu.

Može se reći da su gotovo istim takvim poznavanjem lokalnih prilika raspolagali i Luka Sekelj, Georg von Wildenstein i Ivan Lenković, koji su u to vrijeme, obnašajući razne dužnosti, već desetljeće i pol služili u Slavonskoj vojnoj krajini te su skoro svakoga tjedna u Beč ili Graz slali podrobna izvješća o stanju u Vojnoj krajini i na granici s Osmanskim carstvom.³⁷

Prema tome su u Beču početkom ožujka 1556. popis tvrđava Križevačke i Požeške županije razmatrali tadašnji najbolji mađarski, hrvatski i strani vojno-politički poznavatelji ovdašnjih prilika. Time je objašnjiva činjenica da je nastali popis tvrđava izvanredno bogat. Dapače, u spisima njemačkih carevinskih redova sačuvani i stoga donekle već sigurno iskrivljeni oblici imena naselja u popisu još uvijek puno točnije odgovaraju tadašnjim nazivima naselja, nego što se to može pročitati na Laziusovu zemljovidu, gdje ih je u djelomično „iskvarenim” oblicima zabilježio kartograf njemačkoga materinskoga jezika. Zahvaljujući tome, popis utvrda prvorazredan je izvor i za povijest mađarskoga i hrvatskoga zemljopisnoga nazivlja, jer se uz isprave iz tadašnjega doba iz njega možemo informirati o oblicima naziva slavonskih utvrda koje su već tada bile pretežno nastanjene hrvatskim pučanstvom.

Glede Šomođske županije, kod Franje Tahija i Tome Nádasdyja zamjetna je slična informiranost o zemljopisnim i geopolitičkim prilikama. Naime, Tahij

Zrinyi Miklós élete és öröksége. A 2008. november 7–8-án Zrinyi Miklós születésének 500. évfordulója alkalmából Szigetváron rendezett konferencia előadásainak szerkesztett szövege. Ur. Zoltán Varga. Szigetvár, 2010. 56–63., Usp. još Szabolcs Varga: Die Veränderungen der militärischen Rechtssphäre des Banus von Kroatien in der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts. In: *Kaiser Ferdinand I. Ein mitteleuropäischer Herrscher.* Hrsg. Martina Fuchs – Teréz Oborni – Gábor Ujváry. Münster, 2005. 299–322.

³⁶ Glede Pavla Gregorijanca (Gregoriánczy Pál) vidi najnovije: Szabolcs Varga: Adalékok Gregorjanci Pál pécsi püspök életrajzához. In: *Pécs az egyháztörténet tükrében. Tanulmányok.* Ur. Zoltán Erdős – Melinda Kindl. Pécs, 2010. 125–135.

³⁷ Vidi primjerice zajedničko izvješće Nikole Zrinskog i Georga von Wildensteina o stanju u Slavonskoj vojnoj krajini, kao i o padu u popisu spomenutoga Kaposújváru i spaljivanju Korotne 24. rujna 1555. (dakle, samo pola godine prije nastanka popisa tvrđava), poslano iz Križevaca nadvojvodi Maksimilijanu u Beč: ÖStA Wien, HHStA Hungarica AA Fasc. 75. Konv. A. fol. 96–97., odnosno brojna Tahyjeva, Székelyeva i Wildensteinova pisma iz 1555. godine: StLA Graz, Laa. A. Antiquum XIV. Militaria, Kronologische Reihe, Schuber 1555/1–3. passim. Glede nove literature o Székelyu vidi: Andrej Hozjan: Vojak na krajini. Prispjev k biografije Luke Kövendi Székelyja/Zekela, barona ormoškega (1500–1574). In: *Ormož skozi stolejta.* V. Ur. Marija Hernja Masten. Ormož, 2005. 226–245.

je od 1550. do 1553. službovao u Sigetu (Szigetvár), dakle je bio jedan od najboljih poznavatelja južnoga Zadunavlja (Dél-Dunántúl). Izvanredno, pak, poznavanje zemljopisnih prilika kod palatina Nádasdyja, pa i njegove spoznaje o tvrđavama, ništa ne dokazuje bolje od njegova također u Beču u ožujku 1555. godine na papiru vlastoručno zapisanoga popisa prekodunavskih utvrda i utvrđenih naselja, koji je od početka 20. stoljeća jedan od nezaobilaznih temeljnih izvora istraživanja povijesti mađarskih utvrda i njihove terminologije.³⁸ (Nasuprot tome, naš popis mjesta iz 1556. godine na žalost ne kategorizira utvrđena mjesta, ali se među u naslovu spomenutima *urbes, castra et castella* – kako nam je to dobro poznato iz dosadašnjih istraživanja utvrda i kaštela – pored „pravih” utvrda mogu pronaći brojni kašteli ili dvorci te utvrđene kurije, samostani i crkve). Ako svemu tome dodamo da je među originalnim informatorima za potrebe Laziusova zemljovida Ugarske bilo više osoba podrijetlom iz južnozadunavske regije – i to poimenično: osim u Baranji rođenoga Pavla Istvánffyja, još i u mapi prvi navedeni davatelj podataka biskup Pavao Bornemisza iz Pečuha, ili pak i po svojem literarnom radu poznati Petar Pécsi Kis, nadalje šomođvarski opat Stjepan (1543.–1553.), ili stanoviti Pavao Fodor iz *Pechwara* – tada se više ne može smatrati iznenađujućim bogatstvo popisa tvrđava koji se tiče ove regije. Međutim, puno govori i činjenica da su među slavonskim kazivačima podataka navedeni i dijak Matej Szalatnoky, podrijetom iz Szalatnoka (danas Podravska Slatina) u Križevačkoj županiji, u službi bana Nikole Zrinskog (1543.), istaknuti građanin grada Zagreba, kasnije i njegov bilježnik (1545.–1549.) te napokon gradski sudac (1557.–1560.).³⁹

Na temelju svega rečenoga može se ustvrditi da je politička i vojna elita teritorijalno okljaštrenoga Ugarskoga i Hrvatskoga kraljevstva sredinom 16. stoljeća, unatoč ratovima i nemirima koji su opterećivali prethodna desetljeća, raspolagala s puno temeljitijim zemljopisnim i geopolitičkim spoznajama o Ugarskoj nego što se to ranije mislilo na temelju povijesnih istraživanja, ili kako bismo gledajući unatrag mogli pretpostavljati iz perspektive 21. stoljeća. Ta znanja mogla su se prije svega zahvaliti osobnom poznavanju zemlje i „lokalnim” iskustvima stečenima tijekom obavljanja različitih funkcija, odnosno razvitku kartografije, koja je u rečenom razdoblju doživljavala velik na-

³⁸ Parcijalno izdanje: Sándor Takáts: *Rajzok a török világból*. II. Budapest, 1915. 56., 3. bilješka i 57., 1. bilješka, odnosno novije, cjelovito izdanje: Géza Pálffy: *A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526–1598*. Győr, 1999. 113–119.

³⁹ Bez želje za iscrpnošću: Istvánffy: Holub József; Istvánffy Pál. In: *Békefi-Emlékkönyv. Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére*. Írták: Tanítványai. Budapest, 1912. 222–237.; Bornemisza: Mikó Árpád: Bornemisza (Abstemius) Pál végrendelete 1577-ből. Adatok a nyitrai, az óbudai, a veszprémi és a gyulafehérvári egyház középkori kincseinek a sorsához. *Művészettörténeti Értesítő* 45. (1996) 203–221.; Pécsi Kis: *Pécsi Kis Péter: Exegeticon*. Sajtó alá rend., bev., jegyz. József Bessenyei. Budapest, 1993.; Szalatnoky: *Povjesni spomenici slob. kralj. grada Zagreba prijestolnice kraljevine dalmatinsko-hrvatsko-slavonske*. Svezak 12–14. Sabr. Emilij Laszowski. Zagreb, 1929–1932. passim.

predak, te onodobnim opisima zemlje (horografijama). Ali naše istraživanje, osim za povijesnu znanost, poučno je i za kastelologiju ili znanost istraživanja utvrda i za arheologiju, odnosno za kartografsku i geografsku znanost. Dok kod prethodnih znanstvenih disciplina jasno znači da će za sastavljanje raznih državnih, pokrajinskih i županijskih katastara utvrda ubuduće neophodna za- daća biti, u tijesnoj suradnji s kartografima, sustavna obradba u rukopisu ili u tiskanom obliku sačuvanih zemljovida iz 16–17. stoljeća (njihova imenskog gradiva), dotle glede potonjih znanosti na izvanredan način pokazuje značenje koje još neotkriveni različiti pisani izvori pohranjeni u mađarskim i inozemnim arhivima imaju za upoznavanje povijesti zemljopisnih karata Ugarske. Ovom studijom sam sa strane mađarskih povijesnih istraživanja želio u korist istraživača u Hrvatskoj pridonijeti toj suradnji.

Prilog: izdanje izvora

Osnovni primjerak korišten za izdanje, koji je po mojem mišljenju u oblicima imenâ najmanje iskvaren: ÖStA Wien, HHStA RK RTA Fasc. 40., unfoliiert [prijelom stranica označio sam upisivanjem riječi recto/verso].

Prijepisi korišteni u izdanju izvora: A) Bayerisches Hauptstaatsarchiv [u nastavku HStA] München, Kurbayern Äußeres Archiv 3177. fol. 377–379v.; B) HStA Stuttgart, A 262. Büschel 47. fol. 180–182v.

Daljnje kopije popisa tvrđava: C) Bayerisches HStA München, Kasten blau 107/2b., unfoliiert, Beilage B.; D) Sächsisches HStA Dresden, Geheimer Rat, Geheimes Archiv. Locat 10192/4. fol. 277–281.; E) Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin, I. HA Repertorium 10. Nr. X. Fasz. F. fol. 50–53r.; F) Nordrhein-Westfälisches HStA Düsseldorf, Jülich-Berg II. Nr. 2297. fol. 47–51r.; G) Hessisches Staatsarchiv [u nastavku StA] Marburg/Lahn, Best. 3. Nr. 1246. fol. 47–50r.; H) StA Nürnberg, Nürnberger Reichstagsakten Nr. 24. Prod. 7.; I) StA Bamberg, Bamberger Reichstagsakten Nr. 37. fol. 63–68.; J) StA Würzburg, Würzburger Reichstagsakten Nr. 37. fol. 67–71r.; K) Stadtarchiv Augsburg, Reichstagsakten Nr. 2., unfoliiert.⁴⁰

U priopćavanju izvora koristio sam osobit tablični način. Čitatelj u prvo- me stupcu tablice može naći u vrelu navedeni originalni *oblik imena* [odnosno u uglatoj zagradi od toga odstupajuće oblike pisanja u kopijama iz Münchena i Stuttgarta] tiskan kurzivom, a u drugome stupcu proveo sam identifikaciju i ubikaciju naselja, i to prema sljedećem redoslijedu:

- (onodobno) mađarsko ime, kako ga se moglo utvrditi na temelju oblika imena utvrde-naselja zabilježenog u izvoru,

⁴⁰ Leeb 2013. 1165–1166. itd., odn. srdačno priopćenje Josefa Leeba.

- ako je postojalo, nekadašnje drukčije mađarsko, hrvatsko, njemačko itd. ime,
- u slučaju naselja smještenih unutar granica Ugarskog kraljevstva, naziv županije na čijem je području naselje ležalo 1526.–1556. godine ili prije toga, u kasnome srednjemu vijeku,
- u okruglim zgradama, današnje ime naselja na čijem se području ili u čijoj se blizini nalazi utvrda (grad), odnosno njezine ruševine,
- u zgradama, slovna oznaka države u kojoj se danas nalazi naselje / ruševina utvrde. Pri identifikaciji lokaliteta koristio sam sljedeće kratice imena država: BIH: Bosna i Hercegovina; H: Mađarska; HR: Hrvatska; RO: Rumunjska; SK: Slovačka; SRB: Srbija. (Za identifikaciju i ubikaciju koristio sam radove nabrojane u bilješki 8.)
- na koncu sam u četvrtastoj zagradi naveo oblike imena mjesta koje je radio Wolfgang Lazius na svome zemljovidu Ugarske objavljenome 1556. godine,⁴¹ ako se na njemu dano naselje može pronaći.

⁴¹ Popis imena mjesta koja se nalaze na području današnje Mađarske priopćio je: Hrenkó 1979. 362–367.

[recto:] *Nomina urbium, castrorum et castellorum
in regnis Hungariae, Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae a Turcis
post obitum serenissimi olim foelicissimae recordationis
Ludovici regis amissorum,
quorum nos in praesenti meminisse potuimus usque
ad annum praesentem 1556.*

1.	<i>Jajcza [Jaiiza, Fajicza]</i>	Jajca/Jajce (Jajce BiH) [Jaycza]
2.	<i>Banijaluka [Baniialuka, Bnijalucka]</i>	Banjaluka / Banja Luka (Banja Luka, BiH) [Wanyaluka]
3.	<i>Orbaz</i>	Orbász, hrv. Vrbas (nekoć Vrbas/Vrbaski grad, sada Gornji Podgradci, BiH) [Orywaz]
4.	<i>Zwechaj [Zwechaj]</i>	Zvečaj (Zvečaj, BiH) [Zwezau]
5.	<i>Gredistae [Gradiskae, Gredisste]</i>	Gredište/Gradiška (Bosanska Gradiška, BiH) [Gradiskya Turcicum]
6.	<i>Dubijczte [Dubitzte, Dubijcte]</i>	Dubice/Dubica (Bosanska Dubica, BiH) [Dobitzta]
7.	<i>Cliscium reaedificatum denuo a Turcis tribus miliaribus a Bijheg [Biiheg] castrum Bwnijffijagrad [Bronijttiagrad, BronijHijagrad]</i>	Biheg/Bihać (Bihać, BiH) vjerojatno Bunić (HR)
8.	<i>Alterum quoque in Lijka [Liika], cuius nomen nunc non memini.</i>	Županija Lička HR Klis, mađ. Klissza (Klis, HR)
<i>Tota Possega, in qua haec castra et fortalitia [fortalij] fuerunt</i>		
9.	<i>Posga</i>	Požega, Požeška ž. ([Slavonska] Požega, HR) [Posega]
10.	<i>Brod</i>	Brod, Požeška ž. (Slavonski Brod, HR) [Brod]
11.	<i>Kobas</i>	Kobaš, Požeška ž. (Slavonski Kobaš, HR) [Robas]
12.	<i>Pleternicze [Pleternize]</i>	Pleternice/Pleternica, Požeška ž. (Pleternica, HR) [Pleternycze]
13.	<i>Viskowcz [Viscokewcz, Viskowcze]</i>	Viskocv/Viskovce/Viskovci/Magasvár, hrv. Viškovci, Požeška ž., (Viškovački grad, blizu Viškovaca Požeških, HR) [Wyzechky]
14.	<i>Posgawar [Pascawar]</i>	Pozsegavár, hrv. Požega, Požeška ž. ([Slavonska] Požega, HR) – vjerojatno slučajno ponovljeno
15.	<i>Wijwar [Wiiwar]</i>	Újvár/Pozsegaújvár, Požeška ž. (Vrhovački grad blizu Gradskih Vrhovaca, HR)

16. <i>Brezthowcz [Bretzhewcz]</i>	Bresztovc/Bresztolc/Éleskő, hrv. Brestovac, Požeška ž. (Brestovac Požeški, sama utvrda Éleskő danas poznata kao Turski grad južno od naselja, HR)
17. <i>Orijawar [Orawar]</i>	Orjavár/Orjava, hrv. Orljavac, Požeška ž. (Orljavac HR) [Oriawa]
18. <i>Rudisna [Rudissna]</i>	Rudina, Požeška ž. (Rudina, istočno od Podvrškog, HR)
19. <i>Podversa [Paduerssa, Podourssa]</i>	Podversa/Podvarsa, hrv. Podvršje, Požeška ž. (Podvrško, HR)
20. <i>Sagowijna [Sagewiina, Sagwijna]</i>	Sagovina/Ság, hrv. Šagovina, Požeška ž. (između Šagovine Mašičke i Šagovine Cerničke, HR) [Sagowyna]
21. <i>Cernek [Cerneckh, Cerneck]</i>	Cernek/Csernek/Csernik, hrv. Cernik, Požeška ž. (Cernik, pokraj Nove Gradiške, HR) [Czernik]
22. <i>Gradacz</i>	Gradac, Požeška ž. (ruina Gračanica, pokraj Bačin Dola, HR)
23. <i>Gredijstthe [Gradiisithe, Grediisethe]</i>	Gradistye/Gradistya, hrv. Gredišće/Gradišće, Požeška ž. (Gradište Bekteško, HR)
24. <i>Gotho [Gotthe]</i>	Gotó, hrv. Kutjevo, Požeška ž. (Kutjevo, HR) [Gotho]
25. <i>Owar [Obar]</i>	Óvár, Požeška ž. (iznad Lukača na brdu Gradac, između Kutjeva i Kaptola, HR) [Owar]
26. <i>Posga Zenth Peter [Posga Zenh Petter, Posga Zent Petter]</i>	Pozsegaszentpéter, Požeška ž. (Kaptol, sama utvrda: Kaptolski grad, HR) [Z. Peter]
27. <i>Vellijke [Veliike]</i>	Velike/Velika, hrv. Velika, Požeška ž. (Velika, sjeverno od [Slavonske] Požege, HR) [Velykawar]
28. <i>Stresemliæ [Stresemliæ, Stressemliæ]</i>	Sztrezsemlje/Sztrazsemlje, hrv. Stražemlje, Požeška ž. (Stražeman, HR) [Strazzemlye]
29. <i>Kewwar [Kewirar]</i>	Kóvár, hrv. Kamengrad, Požeška ž. (sada Vučjak Kamenski, u okolici Bučja, HR)
30. <i>Gijletffij Castella [Gilaj Castella]</i>	Gilétffy kastélya, tj. kaštel obitelji Gilétffy (Gilétfi), Požeška ž. (ili kod ušća Orljave u Savu, u blizini Slavonskog Kobaša, ili Gradina povrh sadašnjeg sela Šumetlice, HR)
31. <i>Jzdenecz [Jedentz, Izdencz]</i>	Izdenc, hrv. Zdenci, Požeška ž. (Zdenci Brodski, HR)
32. <i>Gerenda [Geranda]</i>	Gerenda, hrv. Greda, Požeška ž. (Gradina iznad Starog Slatinika, HR) [Gerenda]
33. <i>Vijnicij [Viinicij]</i>	Vinici/Vinica, Požeška ž. (u okolici Podvinja, HR)
34. <i>Radijmlæ [Radmule, Radijmle]</i>	Radimlje, Požeška ž. (možda ruina Stupnik pokraj sela Radovanje, HR)

<i>[verso:]</i>	
35. <i>Podbwchij</i>	Podbucsa, hrv. Podbučje (nekoć utvrda obitelji Gilétfy/Gilétfi), Požeška ž. (zacijelo Gradina iznad današnjeg Bučja, HR)
36. <i>Zapolija [Zapolia]</i>	Szapolya, hrv. Zapolja/Zapolje, Požeška ž. (kod Starog Petrovog Sela, HR) [Zapotyá]
37. <i>Herczeg Fijtornija [Herczec Fitornia]</i>	Hercegfitornya, Požeška ž. (možda nekadašnji Tiszovc/Tisovac, HR)
38. <i>Dijnjítrowcz [Diinjítroc]</i>	Dimitrovc, Požeška ž. (okolica Kutjeva, HR)
<i>Inter Drawwm et Zawwm fluvios</i>	
39. <i>Kalpon [Kolpon]</i>	Kölpény/Kalpony, Srijemska ž. (Kupinovo, SRB) [Kelpen]
40. <i>Archij [Archii]</i>	Árki, Srijemska ž. (Jarak, pokraj Sremske Mitrovice, SRB) [Arky]
41. <i>Szarwas Zent Demeter</i>	Szávaszentdemeter, Srijemska ž. (Sremska Mitrovica, SRB) [Z. Demeter]
42. <i>Noijghaij [Noiighbaij]</i>	Nagyolasz, Srijemska ž. (Mandelos, SRB) [Naygallas]
43. <i>Gerguewcz [Gergurewcz]</i>	Gergurevc/Szentgergely, Srijemska ž. (Grgurevci, blizu Sremske Mitrovice, SRB) [Z. Georg]
44. <i>Maroth</i>	Marót, Vukovska ž. (Morović, SRB) [Maroth]
45. <i>Rednek [Redneck]</i>	Rednek, Srijemska ž. (Vrdnik, SRB) [Rednek]
46. <i>Szeblije [Szeblie]</i>	Zseblye/Zsablya, Bačka ž. (Žabalj, SRB) [Zeblye]
47. <i>Erdewd [Erdeud]</i>	Erdód, Vukovska ž. (Erdut, HR) [Erdewdy]
48. <i>Titel</i>	Titel, Bačka ž. (Titel, SRB) [Titul]
49. <i>Peter Waradija [Peter Waradia]</i>	Pétervárad/Péterváradja, Bačka ž. (Petrovaradin, sada dio Novog Sada, SRB) [Petri Varadinum]
50. <i>Wijlak [Wilach]</i>	Újlak, Vukovska ž. (Ilok, HR) [Vylak]
51. <i>Berego</i>	Berekszó, Vukovska ž. (Berkasovo, SRB) [Bereczlo]
52. <i>Ata [Aia]</i>	Atya, Vukovska ž. (Šarengrad, HR) [Athyá]
53. <i>Cherogh</i>	Cserög, Srijemska ž. (Čerević, sada dio Beočina, SRB) [Serlek]
54. <i>Valkawar [Valkowar]</i>	Valkóvár, Vukovska ž. (Vukovar, HR) [Valkowar]
55. <i>Boroh</i>	Boró/Boroh/Borh, Vukovska ž. (Borovo, HR)
56. <i>Nemtij [Nenitij]</i>	Németi/Nempti, Vukovska ž. (Nijemci, HR)
57. <i>Jlcz</i>	Ilcs, Vukovska ž. (Ilača, HR)
58. <i>Ezek [Ezckh, Ezck]</i>	Eszék, Vukovska ž. (Osijek, HR) [Ezekh/Essekh]

59.	<i>Kraaso [Koasso]</i>	Krassó/Karasó, hrv. Karaševo, Baranjska ž. (Petrijevci, HR) [Crasso]
60.	<i>Berzewcze [Berzewcze]</i>	Berzőce, hrv. Brezovica, Križevačka ž. (sada Gradina pokraj Brezovice, HR) [Berzweche]
61.	<i>Verewcze</i>	Verőce, Virovitička ž. (Virovitica, HR) [Werewcze]
62.	<i>Bakwa [Backwa]</i>	Bakva, Virovitička ž. (Špišić-Bukovica, HR) [Bakwa]
63.	<i>ZentIstwan [ZentIszwan, Zent Istwan]</i>	Szentistván, vjerojatno Racsicaszentistván, Križevačka ž. (Benedička, HR)
64.	<i>Gorbonok [Gorbonak, Gorbonock]</i>	Gorbonok, Križevačka ž. (Kloštar Podravski, HR)
65.	<i>Pastijnzc [Pestiincz]</i>	Pascinc/Pastyinc, Križevačka ž. (okolica Bačkovice, HR)
66.	<i>Prodawijz [Prodawiitz]</i>	Prodaviz, hrv. Prodavić, Križevačka ž. (Virje, HR)
67.	<i>Zent Dama Kos [Zent Damokos]</i>	Szentdomonkos, Križevačka ž. (Domankuš, HR)
68.	<i>Reche</i>	Récse/Rojcsa, Križevačka ž. (Rovišće, HR)
69.	<i>Zenth Peter [Zent Peter, Zentpeter]</i>	Szentpéter, Križevačka ž. (Sveti Petar Čvrstec, HR)
70.	<i>Gwdowcz [Gudewcz]</i>	Gudovc/Gedóc, hrv. Gudovac, Križevačka ž. (Gudovac, HR)
71.	<i>Nard</i>	Nard/Nart, Križevačka ž. (Narta HR)
72.	<i>Żwjbowcz [Żwiibewcz]</i>	Szvibovc, v. Svibovec, Križevačka ž. (sada u okolici Velkog i Malog Korenova, HR)
73.	<i>Zent Pal</i>	Szentpál, Križevačka ž. (Pavlovac, HR)
74.	<i>Chakowcz [Chakewcz]</i>	Csakovc, hrv. Čakovec, Križevačka ž. (sada možda okolica Pupelice, HR) [Czakocz]
75.	<i>Prastocz [Prestocz]</i>	Prastóc/Prascsevc, Križevačka ž. (Prašćevac HR)
76.	<i>Bwstijnzc [Bustiincz]</i>	Bustinc/Businc, Križevačka ž. (možda blizu prethodnog Prašćevca ili slijedećeg Pakraca, HR)
77.	<i>Pekrecz [Pokrecz]</i>	Pekrec, Križevačka ž. (Pakrac, HR) [Pekericz]
78.	<i>Feijerkew [Feuerkew]</i>	Fejérkő/Fehérkő, Križevačka ž. (Bijela Stijena, HR) [Bolestyna]
79.	<i>Rassa</i>	Rácsa, hrv. Rača, Križevačka ž. (okolica Bijele Stijene, HR)
80.	<i>Szoboczkij [Szoboczkii]</i>	Szobocki/Szombathely, hrv. Subocki grad, Križevačka ž. (okolica Subocke, HR) [Zoboczky]
81.	<i>Brijthwijchijna [Briithwiichiima]</i>	Britvicsina/Borotva, hrv. Britvićina/Britvić grad, Križevačka ž. (okolica Roždanika, HR)
82.	<i>Zempchewijwar [Zempchwiivar]</i>	Szempcseújvár/Szencseújvár, hrv. Novigrad, Križevačka ž. (Novska, HR)

83. <i>Jazenowcz</i>	Jaszenovc, hrv. Jasenovac, Križevačka ž. (Jasenovac, HR)
84. <i>Velijcke [Veliike]</i>	Velike/Velika, hrv. Velika, Križevačka ž. (Kraljeva Velika, HR) [Velica regalis]
85. <i>Monozlo</i>	Monoszló, hrv. Moslavina, Križevačka ž. (Popovača, HR)
86. <i>Plowdijn [Plowdin]</i>	Plovdin/Plodin, hrv. Plovdin grad, Križevačka ž. (okolica Kutine, HR)
87. <i>Deznijcze [Desniicze, Denijcze]</i>	Desnice, Križevačka ž. (Dišnik, HR)
<i>[recto:]</i>	
88. <i>Chakocz</i>	Csakovc/Csáktornya, hrv. Čaklovac, Križevačka ž. (istočno od Pakraca, ponad sela Dragović, HR)
89. <i>Racha</i>	Racsa, hrv. Rača, Križevačka ž. (Nova Rača, HR)
90. <i>Megerijche [Megeriiche]</i>	Megyericse, Križevačka ž. (Međurača, HR)
91. <i>Kontocz [Konthocz]</i>	Kontovc, hrv. Kontovac, na međi Križevačke i Virovitičke ž. (okolica Grubišnog Polja i Končanice, HR) [Candotz]
92. <i>Szent Bertalam [Szent Bertalam]</i>	Szentbertalan, Viriovićka ž. (okolica Špišić-Bukovice, HR)
93. <i>Szent Ersebeth [Szent Eresebeth]</i>	Szenterzsébet, Križevačka ž. (okolica Gornjeg Miholjca, HR)
94. <i>Krijstalowcz [Kriista lawcz]</i>	Kristallóc, hrv. Krištolovac, Križevačka ž. (Kreštelovac, sada pokraj sela Sokolovac, HR) [Kestolocz]
95. <i>Dijanwar [Diiانwar]</i>	Dianvár/Dianvára, Križevačka ž. (okolica Sokolovca Daruvarskog, HR) [Dianatz]
96. <i>Wijawdwar [Wiiawdwar]</i>	Újudvar, Križevačka ž. (Veliki Pasijan, HR)
97. <i>Sandroz</i>	Sandróc, drukčije Musina, Križevačka ž. (sada Musina, dio sela Šandrovac, HR)
98. <i>Dobra Kutta</i>	Dobrakutya/Dobrakucs, hrv. Dobra Kuća, Križevačka ž. (Dobra Kuća, HR) [Dobrakutia]
99. <i>Szurch [Sziirch, Szijrch]</i>	Szircs, Križevačka ž. (Sirač, HR)
100. <i>Szelnak [Szelanackh, Szelnack]</i>	Zselnjak/Szolnok, Križevačka ž. (Želnjak, okolica Sirača, HR) [Selnyakh]
101. <i>Podgorije [Padagriie]</i>	Podgorje/Podborje/Hévízkóvár, hrv. Podborje, Križevačka ž. (Daruvar, HR)
102. <i>Bela</i>	Béla, Križevačka ž. (Bijela, HR) [Bela]
103. <i>Soproncza [Sopronza]</i>	Sopronca/Szaplonca, Križevačka ž. (ruina Stupčanica kod Velikih Bastaja, HR) [Sopronitza]

104. <i>Garijth [a másik listákból pótolva]</i>	Garics, hrv. Garić, Križevačka ž. (Garić-grad, kod Podgarića, HR) [Garukh]
105. <i>Garnijcza [a másik listákból pótolva]</i>	Garnica/Garignica, Križevačka ž. (sada južno od sela Berek, HR) [Garganiza]
106. <i>Zwijnar [Zwiinar, Zwijnär]</i>	Szvinjár/Szvinjarec, hrv. Svinjar, Križevačka ž. (Svinjarec, HR)
107. <i>Berstanowcz</i>	Berstyanóc, hrv. Breštanovc/Bršljanec/Brščanec, Križevačka ž. (Bršljanovac grad, južno od Podgarić-Novog Sela, HR)
108. <i>Magor [Mogor]</i>	Mogor, Križevačka ž. (okolica Kutine, HR)
109. <i>Szenth Iwan [Szenthwan]</i>	Szentiván/Berivojszentiván, Križevačka ž. (Garešnica, HR)
110. <i>Zarwaskew [Zerwaskew]</i>	Szarvaskó, hrv. Jelengrad, Križevačka ž. (Gornja Jelenska, HR)
111. <i>Chazma [Chosma]</i>	Csázma, Križevačka ž. (Čazma, HR) [Chasma]
112. <i>Demborw [Domborw]</i>	Dombró, Križevačka ž. (Dubrava, HR) [Dombro]
113. <i>Huztijlona [Huztiilama]</i>	Husztílonya/Usztílonya, hrv. Ustilonja, Križevačka ž. (Ustilonja, HR)
114. <i>Ghomlech</i>	Gomlek/Gomnec, Križevačka ž. (vjerojatno okolica Bosiljeva Čazmanskog, HR)
115. <i>Izdencz [Izdenecz, Ilzdencz]</i>	Izdenc, hrv. Zdenci, Križevačka ž. (Veliki Zdenci, HR) [Isdenitz]
116. <i>Gordowa</i>	Gordova, Križevačka ž. (Veliki Grdevac, HR) [Gordonia]
117. <i>Dwhowecz [Duchewecz]</i>	Duhovec/Szentlélek, Križevačka ž. (Duhovi, HR)
118. <i>Peker Zerdahel</i>	Pekerszerdahely, Križevačka ž. (Gornji Sredani, HR)
119. <i>Zent Kewroczt [Zent Kewrozt]</i>	Szentkereszt/Szentkörösz/drukčije Bagyanovc, Križevačka ž. (Badlješina, HR)
120. <i>Pethowina [Petrwijna, Petrowijna]</i>	Petrovina, Križevačka ž. (okolica Gornjih Sredana, HR) [Petrowyna]
121. <i>Sara azzon Castella</i>	Sára asszony kastélya, tj. kaštel Sare, udovice Mihalja Pekryja Petrovinskog, Križevačka ž. (vjerojatno u blizini gore nav. Petrovine / Gornjih Sredana, HR)
122. <i>Marta azzon Castella</i>	Márta asszony kastélya, tj. kaštel Marte, kćeri Nikole Gilétfyja (Gilétfi), udovice Petra Mikčeca od Cirkvene (moguće „ <i>castellum Lwka</i> “ na tom posjedu), Križevačka ž. (možda nekoć u okolici Sopja koje slijedi niže, HR)
123. <i>Zopija [Zopiia]</i>	Szopja/Szopje, hrv. Sopje, Križevačka ž. (Sopje, HR) [Zoppia/Soppianum]
124. <i>Valpo</i>	Valpó, Baranjska ž. (Valpovo, HR) [Walpo]

125. <i>Zeglak</i>	Szeglak, Baranjska ž. (okolica Harkanovaca, HR) [Zeglak]
126. <i>Diako</i>	Diakó/Diakóvár, Vukovska ž. (Đakovo, HR)
127. <i>Gara</i>	Gara, hrv. Gora, Vukovska ž. (Gorjani, HR) [Garra]
128. <i>Zombathel</i>	Szombathely, Vukovska ž. (Subotište/Subotica, okolica Koške i Našica, HR) [Zombathel]
129. <i>Nechke [Necke]</i>	Nekcse, Baranjska ž. (Našice, HR) [Nekche]
130. <i>Rabocza [Rabocza, Rahocza]</i>	Rahoca/Raholca, Križevačka ž. (Orahovica, HR) [Rahocza]
131. <i>Zenthmijklos [Zenthmiiklos, Zenthmijklos]</i>	Szentmiklós, Križevačka ž. (Mikleuš, HR) [Z. Nicloss]
132. <i>Darnocz [Dernocz, Dárnocz]</i>	Darnóc, Križevačka ž. (Slatinski Drenovac, HR) [Darnocz]
133. <i>Attijna [Attiina]</i>	Atyina/Athina, Križevačka ž. (Voćin, HR) [Athyna]
134. <i>Iwanka [Iwanck]</i>	Ivánka/Ivánkaszentgyörgy, Vukovska ž. (Ivankovo HR) [Wanka]
135. <i>Herman</i>	Herman/Hermán/Hermánvára, Vukovska ž. (okolica Antina i Markušice, HR) [Herman]
136. <i>Palijna [Paliina]</i>	Palina, Vukovska ž. (Paljevina, HR) [Palyna]
<i>[verso:]</i>	
<i>Citra Danubium</i>	
137. <i>Kolpen</i>	Kölpény/Kalpony, Srijemska ž. (Kupinovo, SRB) – vjerojatno slučajno ponovljeno [Kelpen]
138. <i>Soklijos [Sokliios, Soklyos]</i>	Soklyós/Siklós, Baranjska ž. (Siklós, H) [Soklyos]
139. <i>Baranawar [Baranawr, Barnawar]</i>	Baranyavár, Baranjska ž. (Branjin Vrh, HR) [Baranywar]
140. <i>Lasko [Lesko]</i>	Laskó, Baranjska ž. (Lug, HR)
141. <i>Kewszeg [Keuszeg]</i>	Kőszeg, Baranjska ž. (na području Batine, HR)
142. <i>Zekchijw [Zekchiiv, Zekchyw]</i>	Szekcső, Baranjska ž. (Dunaszekcső, H) [Zekew]
143. <i>Pech, id est quinque ecclesiae</i>	Pécs, latinski Quinqueecclesiae, njem. Fünfkirchen, Baranjska ž. (Pécs/Pečuh, H) [Qui. Eccl.]
144. <i>Kewrews [Keureus]</i>	Körös, Baranjska ž. (blizu Kisasszonyfe, H) [Kewrez]
145. <i>Kijs azzon Falwa [Kiis azzon falwa]</i>	Kisasszonyfalva, Baranjska ž. (Kisasszonyfa, H) [Kysazzomfalwa]
146. <i>Kijzder [Kiisder]</i>	Kisdér/Kizdér, Baranjska ž. (Kisdér, H)
147. <i>Zerdahel [Zerdahell]</i>	Szerdahely, Baranjska ž. (Drávaszerdahely, H)

148. <i>Zaazwara [Zaastwara]</i>	Szászvár/Szászvára, Tolnanska ž. (Szászvár, H)
149. <i>Batha</i>	Báta, Tolnanska ž. (Báta, H) [Batha]
150. <i>Bathaszek [Bathaszeck]</i>	Bátaszék, Tolnanska ž. (Bátaszék, H) [Bathesek]
151. <i>Szekzaard</i>	Szekszárd, Tolnanska ž. (Szerkszárd, H) [Zegzard]
152. <i>Pech Waradija [Pech Waradia]</i>	Pécsváradja/Pécsvárad, Baranjska ž. (Pécsvárad, H) [Pechuarad]
153. <i>Zent Lorijncz [Zenth Loriincz]</i>	Szentlőrinc, Baranjska ž. (Szentlőrinc, H) [Z. Lor.]
154. <i>Selle</i>	Sellye, Baranjska ž. (Sellye, H) [Selye]
155. <i>Szwlos [Szwles]</i>	Szőlős, Baranjska ž. (sada Kővágószőlős, H)
156. <i>Bosok</i>	Bosok/Bozsok, Baranjska ž. (Palotabozsok, H) [Bosok]
157. <i>Malewara [Male wara]</i>	Márévár, Tolnanska ž. (blizu Magyaregregya, H) [Male]
158. <i>Anawara [Ana wara]</i>	Anyavár, Tolnanska ž. (blizu Sióagárda, H) [Anyauara]
159. <i>Symon tornija [Symontorniia]</i>	Simontornya, Tolnanska ž. (Simontornya, H) [Symonthorna]
160. <i>Darno</i>	Dáró (Dáróvár), Tolnanska ž. (blizu Jágónaka, H)
161. <i>Dewbergezh [Deubergezh, Dewbregezh]</i>	Döbrököz, Tolnanska ž. (Döbrököz, H) [Debregest]
162. <i>Dambo [Dombo]</i>	Dombó, Tolnanska ž. (Dombóvár, H) [Dombo]
163. <i>Ozora</i>	Ozora, Tolnanska ž. (Ozora, H) [Ozora]
164. <i>Enijng [Eniing]</i>	Enying, Vesprenska ž. (Enying, H)
165. <i>Thamassij [Thamassii]</i>	Tamási, Tolnanska ž. (Tamási, H) [Thamasy]
166. <i>Fajz [Jaiiz, Janz]</i>	Fajsz, Šomodska ž. (Somogyfajsz, H)
167. <i>Mere</i>	Mére/Mérő, Šomodska ž. (Kaposmérő, H)
168. <i>Nijek [Niick, Nijck]</i>	Nyék, Tolnanska ž. (Felsőnyék, H)
169. <i>Daro</i>	Dáró (Dáróvár), Tolnanska ž. (blizu Jágónaka, H) – vjerojatno slučajno ponovljeno
170. <i>Szenthiaakab [Szen Jakob, Szen Jakob]</i>	Szentjakab, Šomodska ž. (Kaposzentjakab, H) [Z. lacab]
171. <i>Ewthwes [Ewthues]</i>	Ötvös, Šomodska ž. (dio mjesta Ötvöskónyi, H)
172. <i>Kapos Wijwar [Kaapos wiiwar, Kapos wijwar]</i>	Kaposújvár/Kaposvár, Šomodska ž. (Kaposvár, H) [KapoZViwar]
173. <i>Mezthegnijew [Mezthegniew]</i>	Mesztegnő, Šomodska ž. (Mesztegnő, H) [Meztegnew]
174. <i>Bajjom [Baiiom]</i>	Bajom, Šomodska ž. (Nagybajom, H) [Bayon]
175. <i>Korothna [Korotna]</i>	Korotna/Korokna, Šomodska ž. (blizu Nagybajoma, H) [Karothna]

176. <i>Paczod [Paczad]</i>	Pácod/Pacod, Šomodska ž. (okolica Kivadára i Háromfe, H) [Pachet]
177. <i>Babolcha</i>	Babolcsa/Babócsa, Šomodska ž. (Babócsa, H) [Babolcha]
178. <i>Koppan</i>	Koppány, Tolnaska ž. (Törökkoppány, H) [Koppan]
179. <i>Endred</i>	Endréd, Šomodska ž. (Balatonendréd, H) [Enderew]
180. <i>Karad</i>	Karád, Šomodska ž. (Karád, H) [Karad]
181. <i>Orda</i>	Orda, Šomodska ž. (Ordacsehi, H)
182. <i>Bezprem</i>	Veszprém/Beszprém, Vesprenska ž. (Veszprém, H) [Vesprimium]
183. <i>Che kewth [Che keuth]</i>	Csékút, Vesprenska ž. (dio Padragkúta, H) ¹
184. <i>Gezthes [Getzthes]</i>	Gesztes, Komaromska ž. (Várgesztes, H) [Gesthes]
185. <i>Chokakew</i>	Csókakő, Fejerska ž. (Csókakő, H) [Chakakw]
186. <i>Gerencher [Gerencker]</i>	Gerencsér/Gerencsértúr, Komaromska ž. (okolica Oroszlánya, H) [znak za utvrdu bez imena u tom području na Laziusovoj karti]
187. <i>Vittan</i>	Vitány, Komaromska ž. (okolica Vértessomlóa, H) [Vithan]
188. <i>Buda</i>	Buda, hrv. Budim, njem. Ofen, Piliška ž. (dio Budimpešte, H) [Ofen/Buda]
189. <i>Alba Regia</i>	Székesfehérvár, lat. Alba Regia, njem. Stuhlweißenburg, hrv. Stolni Biograd, Fejerska ž. (Székesfehérvár, H) [Stulweyssenburg/Alba Regali]
190. <i>Strijonium [Striigonium]</i>	Esztergom, lat. Strigonium, njem. Gran, hrv. Ostrogon, Ostrogonska ž. (Esztergom, H) [Strigonium/Gran]
191. <i>Sambok</i>	Zsámbok/Zsámbék, Piliška ž. (Zsámbék, H) [Sombok]
192. <i>Vaal</i>	Vál, Fejerska ž. (Vál, H) [Val]
193. <i>Damas</i>	Damásd, Hontska ž. (Ipolydamásd, H) – zapravo sjeverno od Dunava, u tzv. citradanubijskom dijelu zemlje
[recto:]	

¹ Slabije poznata kurija ili kaštel obitelji Essegvári, koja se 1586. spominje kao porušen *castellum*. ÖStA Wien, AVA FHKA HKA Hoffinanz Ungarn rote Nr. 49. 1586. März fol. 112–113., v. Richárd Horváth: *Castrum Teremhegy*. Adalékok az udvarház terminus magyarországi történetéhez. *Castrum* 3. (2006) br. 1. 59–71., ovdje: 65.

194. <i>Vijssegrad [Viisegrad]</i>	Visegrád, njem. Plindenburg, hrv. Višegrad, Piliška ž. (Visegrád, H) [Vizegrad/Plindnburg]
195. <i>Salmaar [Saalmaar]</i>	Salmár/Solymár, Pilis m. (Solymár H) [Salmar]
<i>Ultra Danubium et intra Tibiscum [Libiscum]</i>	
196. <i>Bach</i>	Bács, Bačka ž. (Bač, SRB) [Bath]
197. <i>Kalacha [Kalaka]</i>	Kalocsa, Šoltska ž. (Kalocsa, H) [Colocza]
198. <i>Zatha</i>	Gotovo sigurno Szata, Vukovska ž. (Sotin, HR) [Zatha, na Laziusovoj karti ispravno na desnoj obali Dunava, sjeverno od Atye/Šaregrada]
199. <i>Zabatka</i>	Szabadka, Čongradska ž. (Subotica, SRB) [Sabatka]
200. <i>Fel eghaz [Feleghaz]</i>	Félegyház/Félegyháza, Bačka ž. (nekoć u okolici Bača, SRB)
201. <i>Czobor Zent mijhal [Gobor zent miihal, Czobor Zenth mijhal]</i>	Czoborszentmihály, Bodroška ž. (nekoć na području današnjeg Sombora, SRB) [Z. Michal]
202. <i>Gezth [Getzh]</i>	Geszt, Bodroška ž. (nekoć na području Sombora, SRB)
203. <i>Bewlchke [Beulckhe]</i>	Bölcske, Tolnanska ž. (Bölcske, H) – zapravo na desnoj obali Dunava
204. <i>Szolnok</i>	Szolnok, ž. Külső-Szolnok (Szolnok, H) [Zolnok]
205. <i>Pest</i>	Pest, hrv. Pešta, Peštanska ž. (dio Budimpešte, H) [Pesth]
206. <i>Vacz</i>	Vác, njem. Waitzen, Nogradska ž. (Vác, H) [Woczen/Vacia]
207. <i>Bwijak [Bwiab, Bwijack]</i>	Buják, Nogradska ž. (Buják, H) [Buak]
208. <i>Hatwan [Hatman]</i>	Hatvan, Heveška ž. (Hatvan, H) [Hadwan]
209. <i>Zonda [Zenda]</i>	Szanda, Nogradska ž. (Szanda, H) [Zonda]
210. <i>Salgo</i>	Salgó, Nogradska ž. (dio Salgótarjana, H)
211. <i>Nograd</i>	Nógrád, Nogradska ž. (Nógrád, H) [Nouigrad]
212. <i>Saagh</i>	Ság, Hontska ž. (Šahy, SK) [Schag/Sag]
213. <i>Dregel [Degrel]</i>	Drégely, Hontska ž. (pokraj Drégelypalánka, H) [Dregel]
214. <i>Garmath</i>	Gyarmat, Nogradska ž. (Balassagyarmat, H) [Gyarmath]
215. <i>Zechen</i>	Szécsény, Nogradska ž. (Szécsény, H)
216. <i>Chew</i>	Cső/Csővár, Nogradska ž. (Csővár, H)
217. <i>Nana</i>	Nána, Heveška ž. (Kisnána, H) [Nana]
218. <i>Fijleck [Fiilek]</i>	Filek/Fülek, Nogradska ž. (Fiľákovo, SK) [Fillek]
219. <i>Debrew</i>	Debrő, Heveška ž. (Feldebrő, H) [Dewbrew]
220. <i>Hollokew</i>	Hollókő, Nogradska ž. (Hollókő, H)
<i>[verso:]</i>	

<i>Ultra Tibiscum</i>	
221. <i>Themeswar</i>	Temesvár, hrv. Temišvar, njem. Temeschwar, Tamiška ž. (Timișoara, RO) [Temeswar]
222. <i>Beche</i>	Becse, Torontalska ž. (Novi Bečej, SRB) [Beche]
223. <i>Bech Kereke [Bech Kerekew]</i>	Becskerek/Becskereke, Torontalska ž. (Zrenjanin, SRB) [Beczkerek]
224. <i>Kwstos Laka [Krestes Laka, Kustos laka]</i>	Kusztos laka, Tamiška ž. (nekoć nasuprot Titelu, na lijevoj obali Tise, SRB) [Custosfoka]
225. <i>Fellak</i>	Fellak/Fenlak/Fönlak, Aradska ž. (Feleac, RO) [Fewlak]
226. <i>Challa</i>	Csálya, Aradska ž. (Ciala, sada dio Arada, blizu obale Moriša, RO) [Chalys]
227. <i>Chanad</i>	Csanád, Čandska ž. (Cenad, RO) [Chonad/Cenadium]
228. <i>Lijppa [Liippa]</i>	Lippa, Arad m. (Lipova RO) [Lippa]
229. <i>Solinos [Solmos]</i>	Solymos, Aradska ž. (Șoimoș, sada dio Lipove, RO) [Solmoz]
230. <i>Zegwara</i>	Szegvár/Szegvára, Čongradska ž. (Szegvár, H)
231. <i>Eperijes [Eperiies]</i>	Eperjes/Kelmák, Aradska ž. (na području Chelmaca, blizu obale Moriša, RO)
232. <i>Horogzeg [Horogogzeg]</i>	Horogszeg, Tamiška ž. (Banatsko Veliko Selo/Soltur, SRB)
233. <i>Bewlch [Beulch]</i>	Bölcs/Bulcs, Aradska ž. (Bulci, RO)
234. <i>Musina</i>	vjerojatno Marzsina, Tamiška ž. (Margina, RO)
235. <i>Bala Zent mijklos [Balazent micklos]</i>	Balaszentmiklós, ž. Külső-Szolnok (Törökszentmiklós, H) [Balya i Z. Niklos]
236. <i>Szent gergh [Szent gregh]</i>	Szentgyörgy, poslije Tárnokszentgyörgy, Krašovska ž. (Sîngeorge, RO)
237. <i>Bessenijew [Besseniiiew]</i>	Besenyő/Nagybesenyő, Čanadska ž. (Dudeștii Vechi, RO)
238. <i>Arad</i>	Arad, Aradska ž. (Arad, RO) [Arad]
239. <i>Pal elese [Pal elest]</i>	Pálélése/Pálülése (Ópálos), Aradska ž. (Păuliș, RO) [Paly]
240. <i>Lwgas [Lugas]</i>	Lugas/Lugos, Tamiška ž. (Lugoj, RO) [Lugaz]
241. <i>Sepes [Sebes]</i>	Sebes/Karánsebes, Karansebeški okrug (Caransebeș, RO) [Karomsebes]
242. <i>Karan</i>	Karán/Karánsebes, Karansebeški okrug (Caransebeș, RO) [Karomsebes]
243. <i>Posa Castella</i>	Pósakastélya/Pósakastély, Tamiška ž. (Coșteiu Mare, RO) [Posa castel]

244. <i>Mancha Laka [Mancha laka]</i>	Mánccsalaka/Mácsalaka, Aradska ž. (Maşloc, RO)
245. <i>Zarand [Zarandt]</i>	Zaránd, Zarandska ž. (Zărand, RO)
246. <i>Somlo</i>	Somlyó/Érsomlyó, Krašovska ž. (Vršac, SRB) [Ersomlo]
247. <i>Chak</i>	Csák, Tamiška ž. (Ciacova, RO)
248. <i>Mako</i>	Makó, Čanadska ž. (Makó, H) [Mako]
249. <i>Fel toth [Fel thoth]</i>	Feltót, Zarandska ž. (Tauţ, RO)
250. <i>Fachad</i>	Facsád/Facset, Tamiška ž. (Făget, RO)
251. <i>Sijdowar [Siidowar]</i>	Zsidóvár, Tamiška ž. (Jidoara, RO) [Sydowar]
252. <i>Galad</i>	Galád, Tamiška ž. (okolica Kikinde, SRB) [Gala]
253. <i>Egres</i>	Egres, Krašovks ž. (Agris, RO)
254. <i>Zewdij [Zeudji]</i>	Sződi, Aradska ž. (pokraj Frumuşenija, malo južnije od obale Moriša, RO) [Segy]
255. <i>Peremes</i>	Perjémes/Perjámos, Čanadska ž. (Periam, RO)
256. <i>Vasarhel [Vasarchel]</i>	Vásárhely/Cikóvászárhely, Tamiška ž. (Tîrgovişte, RO)
257. <i>Zadorlaka</i>	Zádorlaka/Zádorlak, Aradska ž. (Zădăreni, RO)
258. <i>Fajdo [Faiido]</i>	možda Fajdas, Zarandska ž. (blizu mjesta Sintea Mică, RO)
259. <i>Monostor</i>	Monostor/Vizesmonostor, poslije Bégamonostor, Tamiška ž. (Mănăştiur, RO)
260. <i>Kekas [Rekas]</i>	Rékas/Rékás, Tamiška ž. (Recaş, RO)
261. <i>Hodos [Hedes]</i>	Hódos, Tamiška ž. (Hodoş, RO), moguće da obliku Hedes odgovara Hegyes, Čanadska ž. (Királyhegyes, H)
262. <i>Naglack [Naglak]</i>	Nagylak, Čanadska ž. (Nădlac, RO) [Naghlak]

Naslov izvornika: “Egy rendkívüli forrás a magyar-horvát politikai elit 16. századi földrajzi ismereteiről: az 1526 és 1556 között török kézbe került magyarországi és szlavóniai városok, várak és kastélyok összeírása a Német-Római Birodalom rendjei számára”

S mađarskoga preveo: Ladislav Heka

Prijevod redigirao: Stanko Andrić

Summary

A UNIQUE DOCUMENT ON THE GEOGRAPHICAL KNOWLEDGE OF THE POLITICAL ELITE OF THE KINGDOM OF HUNGARY IN THE MIDDLE OF THE SIXTEENTH CENTURY: THE REGISTER OF THE HUNGARIAN AND SLAVONIAN TOWNS, FORTRESSES AND CASTLES OCCUPIED BY THE OTTOMANS FROM 1526 UNTIL 1556, COMPILED FOR THE ESTATES OF THE HOLY ROMAN EMPIRE

The study presents a unique source from the collection *Reichstagsakten* of the *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* in Vienna: a list of 262 towns, fortresses and castles captured by the Ottomans in Hungary and Slavonia from the Battle of Mohács (1526) to 1556, its background and its possible sources. The register was compiled by the Hungarian-Croatian political elite of the Kingdom of Hungary led by Palatine Count Tamás Nádasdy at the beginning of March 1556 in Vienna for the information of the estates of the Holy Roman Empire assembled at the Imperial Diet of Regensburg in 1556/57. The analysis of the document's genesis proves that the Hungarian-Croatian politicians as well as the Austrian generals of the Croatian-Slavonian and Hungarian border fortresses had very good and detailed information about the geographical and geopolitical situation of the country and the Hungarian-Ottoman frontier regions. They used not only an unknown manuscript version of the map of Hungary printed by Wolfgang Lazius in Vienna in 1556 but also their personal geographical experience collected during their service in various high political and military offices in Hungary and Croatia-Slavonia in the preceding decades. Thus, the list is a very important source for the Hungarian, Croatian and Austrian-German history, fortress-archaeology, cartography, and geography.

Key words: castles, geographical knowledge, political elite, Hungary, Slavonia, Ottoman Empire, Holy Roman Empire